ԵՐԵՍՈՒՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 3638 — ՇԱԲԱԹ 17 ՄԱՐՏ 1884 — Ն. Տ. 29 ՄԱՐՏ

ԳԱՆՄԱՆՔ

Տարեկան գին կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճիտ
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամսեայ » կ. Պոլսոյ » 5 1/2 »
» » Գաւառաց » 6 1/2 »
Եռամսեայ » կ. Պոլսոյ » 3 »

Օտար թղթատարով ղրկուած 2 1/2 լիրա Մանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ է. ուրիշ անգամներու համար զատ տակաւորութիւն էր լինի

# ՄԱՍԻՍ

## ԼՐԱԳԻՐ

40 ՓԱՐԱԶ — ՀԱՆԱՊԱՀԱԶՕՐԵԱՅ — 40 ՓԱՐԱԶ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԳԱՆՄԱՆՔ

Դուրսից գնացող լրագրաց հասրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ նոր եւ իսկ գրութիւն խմբագիր — Տէրէնին պիսի ուղղուի կ. Պոլիս Բիզա փաչա եօզուլը, Շարդ Զարչըսը թիւ 37 Մասիսի գրասենեակը։

Ձանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Ջնջուած նամակ, յօդուած, եւայլն ետ չեն տրուիր։

Գ Կ. ՊՈԼԻՍ 17 ՄԱՐՏ

## ԽՍԱԾՆ ԼՈՒՐԵՐ

—o—

Գարատաղի իշխանութեան կ. Պոլսոյ նորընտիր գործակատար Պ. Վուրբոլիչ նախընթաց օրը Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու և իւր վկայագիրը Ն. Կ. Վեհափառութեան մատուցանելու պատիւ ունեցաւ։

—

Կիրիտի կուսակալ Ֆոթիատէս փաշա երէկ աւստրիական Լոյդի ընկերութեան Ադրոն անուն շոգենաւով մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ իւր պաշտօնատեղին։

—

Երէկ իրիկուն դարձեալ զրոյց կը պտըտէր թէ, կ'ըսէ թարիդ իւր այս աւուր թուով, կորտոն փաշա գերի ինկեր է Սուտանի ապստամբաց ձեռքը։

—

Աթէնքէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Մանի ծովու անգլիական նաւատորմին հրամանատար Էտիմպուրկի դուքսը զեկուցեր է Հելլենական կառավարութեան թէ իւր նաւատորմով ապրիլ 2 ին Պիրէոն պիտի հասնի։

—

Լոնտրայէն մարտ 22 թուով քաղուած հեռագրի մը նայելով, Եգիպտոս հրատարակեալ արաբերէն լրագիր մը Սուտանի Մէհտիին հետ ունեցած մէկ տեսակցութիւնը պատմած է։ Մէհտին ըսեր է թէ ինք երբէք Մարդարէ չէ հռչակուած և յայտարարեր է թէ պիտի սպաննել տայ Կորտոն՝ փաշան եթէ նա դրաժական միջոցաւ ջանայ իւր կողմը չահիլ խեղճ Իսլամները։ Եգիպտական սպայ մը, որ մարտ ամսոյ սկիզբն Էլ-Օպէյտէն փախած էր, պատմեր է թէ կաթոլիկ կըղերականք կատարեալ ազատութիւն կը վայելէն Էլ-Օպէյտի մէջ և իւրաքանչիւրն 7 1/2 թալէր ամսական կ'ստանայ։ Իրենց եկեղեցին բաց է բայց դպրոցները փակուած են։

—

Պետական խորհրդոյ մէջ յանձնախումբ մը կազմուած է քննելու համար այն խարդախեալ կարգադրները, զորս նպաստաւոր կը ծախեն և որք մեծապէս կը վնասեն հանրային առողջութեան։ Յանձնախմբին անդամոց մէջ կը գտնուին Մահմուտ փաշա և Մարքօ փաշա։

—

Մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք Արեւելեան Ռումելիի երկաթուղեաց այն ծանուցման վրայ, որ լրագրոյս չորրորդ երեսն հրատարակուած է։

## ՀԵՌԱԳՐԵՐ

Փարիզ 27 մարտ.

Երեսփոխանական ժողովը 392 դէմ 250 ձայնիւ օրակարգ մ'ընդունեց, որ Մատակասգարի խնդրոյն մէջ նախարարութեան հետեւած աշխարհավարութեան հաւանութիւն կուտայ։

Լոնտրա, 28 մարտ.

Այս առաւօտեան Թայմզ կը հաստատէ թէ Պ. Կլատսթոն միշտ հիւանդ է, եւ թէ իւր բժշկին խորհրդով, տունէն դուրս չելներ, բայց իւր բաբեկամաց այցելութիւնները կ'ընդունի։

Պէրլին 28 մարտ.

Այս աւուր Նորտ Տայչէ Ցայթունկ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Վիլհէլմ կայսրն մանաւոր տեսակցութիւն մ'ունեցեր է Շեպէնտորֆի զօրավարին հետ որ Ռուսիոյ սահմանագլխին վրայ համախմբեալ գերմանական զօրաց նուազեցուցման վրայ տեղեկագիր մը մատուցեր է Նորին Վեհափառութեան։ Կայսրն ընդուներ է այս տեղեկագրին եզրակացութիւններն եւ զօրաց թիւն ի մօտոյ պիտի նուազի։

Գան 28 մարտ.

Անգղիոյ թագուհւոյն չորրորդ որդին Ալպանիի դուքս Լէոոբոլտ իշխանն այսօր կէս օրէն յետոյ յանկարծ մեռաւ անկմամբ։

Լոնտրա 28 մարտ.

Թայմզ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայ Զինուորական նաւահանգիստներէն մին դրաւելու դիտաւորութիւն ունի, իբր երաշխաւորութիւն պատերազմական տուգանաց վճարման։

## ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Եկեղ. Վիճակային Համագումար ժողովոյ երկուշաբթի աւուր հանդիսաւոր նստին արդիւնքը Տիգրանի լրագրաց հեռագրուած լինելով, ժողովուրդը մեծ ուրախութիւն զգացեր է Ամեն. Ս. Պատրիարքը տեսնելով ընտրելեաց ցանկին գլուխը, և Տիգրանի վաճառականաց դասն անմիջապէս հեռագիր մ'ուղղելով, շնորհաւորած է զն. Սրբազնութիւնն և միանդամայն ջերմ փափաք յայտնած է Էջմիածնայ կաթողիկոսական աթոռին վրայ բազմած տեսնել զայն։

—

Ազգ. Հիւանդանոցի Պատ. Հոգաբարձութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ, հանգուցեալ Լուսեան Մեծ Նշան աղայի ընտանիքն հանգուցելոյն փափաքաց համեմատ 10 Օ. ոսկի նուիրած լինելով Ս. Փրկչեան Հիւանդանոցին, յառաջիկայ կիրակի՝ օրը, մարտ 18, Ս. Փրկչի մատրան մէջ հանդիսաւոր պաշտօն պիտի կատարուի՝ վասն հոգւոյ հանգուցելոյն։

## ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

### ԵՐԷԿԻ ՆԻՍՏԸ

Ազգ. ժողովն երէկ գումարեցաւ Ղալաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ ընդ նախագահութեամբ Երուսաղեմայ Պատրիարքական փոխանորդ Սիմէոն եպիսկոպոսի, Ամենապատուութեամբ Ղազարոսեան Քրիստոսատուր էֆէնտիի և ի ներկայութեան 48 երեսփոխանաց, որոց թիւն ապա 70 ի յանգեցաւ։ Ժողովրդեան խուռն բազմութիւն ներկայ էր, ինչպէս նաև մօտակայ վիճակներէն եկած առաջնորդք։

1. Ատեանը ժամ 7 ին բացուելով, Ամենապատ էֆէնտին ներքին կանոնագրութեան ինչ ինչ կէտերուն բարեփոխման պէտքը բացատրելով, ըսաւ թէ քանի որ նոր տրպագրութեան մը հարկը վերահաս է, յարմար առիթ է նոյն կանոնագիրը սրբագրելէ յետոյ տպագրել։ ուստի ասոր համար յանձնախմբի մը կազմութեան պէտք կայ։ Մ. Զէրէնեան էֆ. ըսաւ թէ յանձնախմբի մը կազմութեան պէտք չկայ, ոչ ալ կանոնագրին սրբագրութեան, որովհետեւ ժողովն հետզհետէ արդէն իսկ յաւելուածներ ընելու վրայ է մէն մի տպագրութեան ժամանակ։ Մ. Զէրէնեան էֆ. առաջարկեց որ Մայր Դիւանն ինք կատարէ այդ նախաքննութեան պաշտօնն և սրբագրելի կէտերն իւր վորձառութեամբ նշանակելով, տեղեկագրէ ժողովոյն ընդ հուպ։ Այս առաջարկ ընդունուեցաւ։

2. Ամենապատը Մուշէն առինքն ուղղեալ հեռագիր մ'ընթերցաւ, որ կը գանգատէր կարնոյ առաջնորդ Գեր. Տ. Մաղաքիա Օրմանեան վարդապետի երկու տարի առաջ Ս. Կարապետի վանուց համար որոշած կարգադրութեանց չգործադրուելուն դէմ, և միանդամայն կը նկարագրէր Մշոյ դաւառին արդի անտերունչ և լքեալ վիճակն։ Այս հեռագիր վարչութեան յղուեցաւ։

3. Վաւերացաւ Եւդոկիոյ դաւառէն ընտրեալ կիւրճեան կարապետ էֆ.ի երեսփոխանութիւնը։

4. Ժողովը լսեց Մայր Դիւանի մէկ տեղեկագիրն, որ հին ատենագրութիւններէ քաղելով, կը ծանուցանէր թէ 1878 նոյ. 16 ին Ազգ. ժողովն որոշած է որ Թ. Պէկեան էֆէնտի չներում խնդրէ։ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօրմէն, իւր յարուցած տարաժամ և անիրաւ խնդրոյն համար։ սակայն Պէկեան էֆէնտի բողոքած է այս որոշման դէմ, պատճառաբանեալ հրաժարագրով մը, որ ղրկուած է յանժամ Նախաձեռնութեան Դիւանին։ Սա ալ տեղեկագրած է ժողովին թէ Պէկեան էֆէնտի պարտ է հնազանդիլ ժողովին որոշման, ապա թէ ոչ հրաժարեցուցուիլ յերեսփոխանութենէ։ Ժողովն յանձնաժամ տեսնելով որ Պէկեան էֆէնտի կը յամառի, կը դատապարտէ զայն։ Իբրեւ ատենարան երեսփոխանութեան և կը հաստատէ հրաժարեցուցեալ յերեսփոխանութենէ։ Ժողովն այս տեղեկագրին ընթերցումն լսելէ յետոյ որոշեց խնդրոյ կարգն անցուցանել զայն, հակառակ բողոքանաց Հ. Մագպուլեան էֆ.ի։

5. Երուսաղեմի Միաբանութեան կողմէ 30 ստորագրութեամբ եկած հանրագիր մը կարդացուեցաւ, որ վանուց նիւթական անհանգստութեան անձկութիւնը նկարագրելով, արդ դարման մը և Եսայի Ս. Պատրիարք Հօր վերադարձին փութացումը կը խնդրէր։ Այս խնդրոյ վերայ կարճ վիճաբանութենէ մը յետոյ, ժողովն որոշեց օրաձգել դայն Վարչութեան այս յայտարարութեան վրայ։

Ապա ժողովն օրակարգին առաջին խնդրոյն անցնելով, Ամենապատ էֆէնտին ծանոյց թէ կաթողիկոսական ծրագիրը կաթողիկոսական յանձնաժողովէն խմբագրութեան դիւանին յանձնուած և գրաբարի վերածուած լինելով պատրաստ կը գտնուէր Վահան վարդապետին ձեռքը։ ուստի եթէ ժողովը կը հաճի, նկատողութեան առնու զայն։ Մ. Մելէտեան էֆ. յայտնելով թէ նախորդ գիշերը նիստ ընելով, թէև պատրաստած են թարգմանութիւնը, բայց չեն կրնար ժողովին յանձնել, քանի որ պաշտօնապէս յանձնարարուած է իրենց կաթողիկոսական յանձնաժողովին յանձնել, որպէս զի անոր քննութեան բովէն անցնելէ յետոյ, Ազգ. ժողովոյ մատուցուի։ Ս. Փափազեան էֆ ցաւ յայտնեց ծրագրին մինչեւ ցարդ յապաղման վրայ և դառնապէս քննադատեց այս գործին մէջ ցանձնաժողովոյ ցոյց տուած յապաղկոտ ընթացքն և իւր սովորական սուր հոտառութեամբ դիտումներ նշմարել ուզեց և առ այս իբր ապացոյց նշանակեց ցանձնաժողովոյ անդամոց բացակայութիւնը։ Միանդամայն դիտել տուաւ թէ ցիշատակագիր մ'ալ պատրաստուելով պիտի մատուցուէր Ռուսիոյ կառավարութեան նախ քան զընտրութիւն կամ ողիկոսին, բայց որովհետեւ այլ ևս ժամանակն անցած է՝ այսինքն ԽԾայրը ծայրին հասած է, առաջարկեց որ դէթ Երեսփոխական ժողովոյ կողմէ առ Սինոդն ուղղեալ վերջին պաշտօնագիրն, որ պաշտօն կերպով յանձնուած է եղեր, պաշտօնապէս յանձնուի Ռուսիոյ դեսպանատան՝ իբրեւ ցիշատակագիր, որպէս զի Ազգին ընդհ. կամքն և Պալատինեայի դէմ ընդհ. դժգոհութիւնն յայտնուին։ Մ. Զէրէնեան էֆ. առաջարկեց առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագրին Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնելու խնդիրն օրակարգն անցուցեալ, որպէս զի վիճաբանութեան ենթարկի հասկնալու համար թէ ինչ փաստեր ունին անոնք որ ընդմիջմամբ յայտարարած էին թէ ազգաշնաս է այդ դիմումն Օսմ. հպատակաց և անիներելի։ Ե----ֆեան Տ. Էֆ. ըսաւ թէ ինք որ և է դիտում մը չտեսներ ծրագրին յապաղման մէջ. ծրագիրը նորընտիր կաթողիկոսին պիտի յանձնուի ոչ իբրեւ օրէնք, այլ ինչպէս ինք՝ փափազեան ըսաւ, իբրեւ առաջարկ մը. ուստի այս յետաձգման պէտք չէ այլ ընդ այլոց մեկնութիւն տալ։ Իսկ առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագիրը Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնելն անքաղաքագիտական, գործ մը կը համարի և մեր ներքին ազգային անկախութեան համար վտանգաւոր։ Ս. Փափազեան էֆ. պատասխանեց թէ, եթէ դիտում չկար, գոնէ ցանձնաժողովն այսօր աստ ներկայացուցիչ մը կունենար, որ բացատրէր յապաղման պատճառները։ Գալով առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագրին Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնուելուն, քանի որ Էջմիածնայ Սինոդին պաշտօնագրերը յիշեալ դեսպանատան միջոցաւ մեզ կը հասնին, մերն ալ կրնայ անոր հաղորդուիլ առանց մեր ազգային անկախութիւնը վտանգելու։ Սէֆեան Կարապետ էֆենտի կրկնեց նուսուֆեան էֆ.ի կարծիքը, պնդելով թէ ինք բնաւ դիտում չտեսներ, քանի որ ծրագիրն երկիցս ընթերցուած էր, և եթէ դիտում մը լիներ, այդ ընթերցմանց դէմ ևս արգելքներ կրնային հանուիլ։ Իսկ յիշատակագրին մատուցման գաղափարով, Օսմանեան հպատակաց պատշաճ չտեսներ այսպիսի առթիւ մը յարաբերութիւն ունենալ օտար կառավարութեան մը յետ։ Ռ. Պէրպէրեան էֆ. ըսաւ թէ ոմանց դէշ սովորութեանց մին է ամեն բանի վրայ կասկածիլ և հոտ առնլու մասին չափազանց սրել միշտ իրենց հոտոտելիքը։ բուն Պալատինեայի խնդիրը վիճաբանութենէ մը յետոյ, ժողովն որոշեց օրաձգել դայն Վարչութեան այս յայտարարութեան վրայ։

Ապա ժողովն օրակարգին առաջին խնդրոյն անցնելով, Ամենապատ էֆէնտին ծանոյց թէ կաթողիկոսական ծրագիրը կաթողիկոսական յանձնաժողովէն խմբագրութեան դիւանին յանձնուած և գրաբարի վերածուած լինելով պատրաստ կը գտնուէր Վահան վարդապետին ձեռքը։ ուստի եթէ ժողովը կը հաճի, նկատողութեան առնու զայն։ Մ. Մելէտեան էֆ. յայտնելով թէ նախորդ գիշերը նիստ ընելով, թէև պատրաստած են թարգմանութիւնը, բայց չեն կրնար ժողովին յանձնել, քանի որ պաշտօնապէս յանձնարարուած է իրենց կաթողիկոսական յանձնաժողովին յանձնել, որպէս զի անոր քննութեան բովէն անցնելէ յետոյ, Ազգ. ժողովոյ մատուցուի։ Ս. Փափազեան էֆ ցաւ յայտնեց ծրագրին մինչեւ ցարդ յապաղման վրայ և դառնապէս քննադատեց այս գործին մէջ ցանձնաժողովոյ ցոյց տուած յապաղկոտ ընթացքն և իւր սովորական սուր հոտառութեամբ դիտումներ նշմարել ուզեց և առ այս իբր ապացոյց նշանակեց ցանձնաժողովոյ անդամոց բացակայութիւնը։ Միանդամայն դիտել տուաւ թէ ցիշատակագիր մ'ալ պատրաստուելով պիտի մատուցուէր Ռուսիոյ կառավարութեան նախ քան զընտրութիւն կամ ողիկոսին, բայց որովհետեւ այլ ևս ժամանակն անցած է՝ այսինքն ԽԾայրը ծայրին հասած է, առաջարկեց որ դէթ Երեսփոխական ժողովոյ կողմէ առ Սինոդն ուղղեալ վերջին պաշտօնագիրն, որ պաշտօն կերպով յանձնուած է եղեր, պաշտօնապէս յանձնուի Ռուսիոյ դեսպանատան՝ իբրեւ ցիշատակագիր, որպէս զի Ազգին ընդհ. կամքն և Պալատինեայի դէմ ընդհ. դժգոհութիւնն յայտնուին։ Մ. Զէրէնեան էֆ. առաջարկեց առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագրին Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնելու խնդիրն օրակարգն անցուցեալ, որպէս զի վիճաբանութեան ենթարկի հասկնալու համար թէ ինչ փաստեր ունին անոնք որ ընդմիջմամբ յայտարարած էին թէ ազգաշնաս է այդ դիմումն Օսմ. հպատակաց և անիներելի։ Ե----ֆեան Տ. Էֆ. ըսաւ թէ ինք որ և է դիտում մը չտեսներ ծրագրին յապաղման մէջ. ծրագիրը նորընտիր կաթողիկոսին պիտի յանձնուի ոչ իբրեւ օրէնք, այլ ինչպէս ինք՝ փափազեան ըսաւ, իբրեւ առաջարկ մը. ուստի այս յետաձգման պէտք չէ այլ ընդ այլոց մեկնութիւն տալ։ Իսկ առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագիրը Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնելն անքաղաքագիտական, գործ մը կը համարի և մեր ներքին ազգային անկախութեան համար վտանգաւոր։ Ս. Փափազեան էֆ. պատասխանեց թէ, եթէ դիտում չկար, գոնէ ցանձնաժողովն այսօր աստ ներկայացուցիչ մը կունենար, որ բացատրէր յապաղման պատճառները։ Գալով առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագրին Ռուսիոյ դեսպանատան յանձնուելուն, քանի որ Էջմիածնայ Սինոդին պաշտօնագրերը յիշեալ դեսպանատան միջոցաւ մեզ կը հասնին, մերն ալ կրնայ անոր հաղորդուիլ առանց մեր ազգային անկախութիւնը վտանգելու։ Սէֆեան Կարապետ էֆենտի կրկնեց նուսուֆեան էֆ.ի կարծիքը, պնդելով թէ ինք բնաւ դիտում չտեսներ, քանի որ ծրագիրն երկիցս ընթերցուած էր, և եթէ դիտում մը լիներ, այդ ընթերցմանց դէմ ևս արգելքներ կրնային հանուիլ։ Իսկ յիշատակագրին մատուցման գաղափարով, Օսմանեան հպատակաց պատշաճ չտեսներ այսպիսի առթիւ մը յարաբերութիւն ունենալ օտար կառավարութեան մը յետ։ Ռ. Պէրպէրեան էֆ. ըսաւ թէ ոմանց դէշ սովորութեանց մին է ամեն բանի վրայ կասկածիլ և հոտ առնլու մասին չափազանց սրել միշտ իրենց հոտոտելիքը։ բուն Պալատինեայի խնդիրը թողով, ընտրական խնդրով զբաղեցանք։ Ցիշատակագրին մատուցումը պէտք է, վասն զի առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագիրը Պալատինեայի մէկ մասը, այն է ընտրական մասը միայն կը պարունակէ, մինչդեռ Պալատինեայի մէջ շատ կէտեր կան, ուստի ոչ թէ նոյն պաշտօնագիրն, այլ ընդարձակ յիշատակագիր մը պէտք էր Ռուսիոյ մատուցանել։ Ձեռնարկ Օսմ. կառավարութեան։ Մ. Աղաբէկեան էֆ. տեսութիւն մ'ըսաւ կաթողիկոսական լիազօր ցանձնաժողովոյ կազմութենէն ի վեր տեղի ունեցած անցից վրայ, և ցաւելով յայտնեց թէ յիշատակագիր մը մատուցանելու ժամանակն անցած էր, քանի որ ըստ 1866 ի դրութեան ընտրութեան օրն հասած է. զարհուրմամբ պէտք է յիշէք թէ Ռուսիոյ կայսրը վէրջ ունի, իւր ընտրելին պատրաստած է, զոր կրնայ հաստատել, եթէ նա նուազ քուէ ալ ստացած լինի. ցաւ յայտնեց մանաւանդ Ս. Փափազեան էֆ.ի դէմ, որ նախորդ նստին մէջ յաղողած էր խափանել նորա ձայնը, երբ նա Կ'առաջարկէր առաջնութիւն տալ Պալատինեայի խնդրոյն։ Ամեն կողմէ ձայներ լսուեցան, յայտարարող թէ փափազեան էֆ.ի հակասութեանց ունկնդրելու ժամանակ չունէին այլ ևս։ Մ. Զէրէնեան էֆ. ևս յայտնեց թէ որ և է դիտում չտեսներ. և փափազեան էֆէնտին ի՞նչպէս դիտումներ կ'ընծայէ այնպիսի ցանձնաժողովոյ մը, ուր իւր լիուլի վստահութիւնը վայելող եկեղեցական և աշխարհական ալ կը գտնուին։ կաթողիկոսական յանձնաժողովոյ անդամոց բացակայութեան հաւանական պատճառն Ամենապատին՝ Սերվիչէն էֆ.ի քրոջ յուղարկաւորութիւնն է։ Ս. Փափազեան պատասխանեց թէ կրնային իրենց բացակայութեան պատճառը գրով ծանուցանել։ իմ գիտողութիւնս այս է. նախ պէտք է բողոքել Պալատինեայի դէմ, և ապա կատարել ընտրութիւնն, ուստի կը համակերպիմ Պէրպէրեան էֆ.ի առաջարկին։ Ն. Թէ-ոլենտեան էֆ. Ցիշատակագրին ներկայացման ձեւին դէմ ինչ ինչ առարկութիւններ բրաւ Զայնակցելով Եուսուֆեան էֆ.ի։ Մ. Մելէտեան ըսաւ թէ կաթողիկոսական ընտրութեան ձեռնարկելը ՁԼասակար կը համարի կանոնական ծրագրին և ցիշատակագրին վաւերացումէ առաջ։ Այս միջոցիս խոսքէն Նար-Պէյ և Մատթէոս եպիսկոպոսք ժողովարանը մտան։ Տ. Ե----ֆեան էֆ. առաջարկեց հարցնել նոցին Սրբազնութեանց թէ ինչո՞ւ կանոնական ծրագիրը մինչև ցարդ յապաղած էր։ Ամենապատին հարցման վրայ, Մատթէոս եպիսկոպոս խօսք առնլով՝ ըսաւ. ցանձնաժողովոյ զբաղմունքը շատ էին. ընտրական գործողութեանց դէմ եկած դժուարութեամբք զբաղելով, ժամանակ չգտաւ ծրագրին պատրաստութեամբն զբաղելու. այժմ քանի որ խմբագրութեան դիւանը պատրաստած է թարգմանութիւնը, վաղն ի միասին նիստ պիտի ընենք և յաջորդ նիստին կը բերենք։ Մ. Զէրէնեան էֆ. առաջարկեց որ ժողովն յանձնարարէ ցանձնաժողովոյ տեղեկաբերին, որ ծրագրին հետ բացատրութիւն մ'ալ բերէ յառաջիկայ ուրբաթ ի մասին ցիշատակագրին մատուցմանն առ Ռուս կառավարութիւնն, ցանձնաժողովոյ՝ երկու կառավարութեանց հետ ցարդ ունեցած չոչափումներուն վրայ հիմնուած։ Ժողովը Մատթէոս Սրբազանի յայտարարութենէն գոհ լինելով, ընդունեց Զերազ էֆ.ի առաջարկն առանց քուէարկելու։ Ցիշատակագրին մատուցումը պէտք է, վասն զի առ Սինոդն ուղղեալ պաշտօնագիրը Պալատինեայի մէկ մասը, այն է ընտրական մասը միայն կը պարունակէ, մինչդեռ Պալատինեայի մէջ շատ կէտեր կան, ուստի ոչ թէ նոյն պաշտօնագիրն, այլ ընդարձակ յիշատակագիր մը պէտք էր Ռուսիոյ մատուցանել։ Ամենապատ էֆ. առաջարկեց որ կանոնական ծրագիրն անգամ մ'ալ Համագումար ժողովոյ բովէն անցնի, քանի որ այդ ժողովն առաջնորդաց և վանահարց ներկայութեամբ ճոխացած էր։ Այս բանաւոր առաջարկ ընդունուեցաւ։

Ժողովն ապա օրակարգի Գ. խնդրոյն անցնելով, Ամենապատ էֆէնտին յայտնեց թէ առանձնաշնորհմանց թագրերը պէտք է կարդալ, որպէս զի միտքերը լուսաւորուին, և թէ Ս. Պատրիարք Հօր մեկուսացման խնդիրը նախաքննիչ դիւանաց և Ազգ. Վարչութեան քաղաքական ժողովոյ որոշմամբ Ամենապատաց դիւանին յանձնուի ի նկատառութեան։ Քաղաքական ժողովոյ Ամենապատ էֆէնտիի հաւանութեամբ թագրերին հայ թարգմանութիւնը կարդացուեցաւ։ որոյ ընթերցումը կէս ժամէն աւելի տեւեց։ ՑԱրշակունի էֆ. առաջարկեց շնորհակալութիւն յայտնել Համագումար ժողովոյ, Վարչութեան և Ս. Պատրիարքին։ Ժողովը ջերմ կերպիւ ձայնակցեցաւ այս առաջարկին։ Ս. Փափազեան էֆ. գիտեց թէ Ս. Պատրիարք Հօր 1883 դեկտ. 28 ին տարադրած մեկնագրերը — էջ. հատակին և 1884 յունվ. 3 ի թագրերին լեզուաց մէջ մեծ տարբերութիւն կը տեսնէր և Ս. Պատրիարք Հօր շնորհակալութիւն յայտնելէ առաջ շատ մը ըսելիքներ ունէր, բայց ժամանակն անցած լինելով, առաջարկեց որ այս խնդիրն օրակարգն անցնի յաջորդ նստին վիճաբանելու համար, որպէս զի հանկարծ թէ ինչ է կեղծիք, ինչ է արդարութիւն։ Մ----ան Սիմոն պէյ խնդրեց որ վարչութենէն շատ բան չպահանջուի, ժամանակ մը հարցում և հարցապնդում չուղղուին։ իրաց վիճակը կը մնայ նոյնպէս ծանր, և քաղ. ժողովը չէ կարող շարունակել իւր պաշտօնն եթէ երեսփոխանք խոչընդոտ յարուցանեն իւր դէմ։ Ն. Թէ-ոլենտեան էֆ. դիտել տուաւ թէ վարչութեան այդ առաջարկն հակառակ էր Սահմանադրութեան. հարցմանց և հարցապնդմանց շնորհիւն է որ առանձնաշնորհմանց խնդիրը բղխեցաւ այս ժողովէն, ո՞ւր էր Համագումարն ո՞ւր էր Ազգ. Վարչութիւնն։ Այս միջոցին ամեն կողմէ ձայներ բարձրացան և ժողովին բարեկարգութիւնը պահ մը խանգարեցաւ. ոմանք փակում և այլք շարունակում պահանջեցին և վերջապէս Մ. Զէրէնեան էֆ. բեմն երթալով, յայտարարեց թէ ազգին համար աշխատողներն անխտիր արժանի են շնորհակալեաց. այս յարաբերական խնդիրն յուզելն անպատեհ է և ազգաշնաս. թագրերն խնդիրը ի բաց թողունք շնորհակալիք յայտնելով բոլոր աշխատողաց. բայց Ս. Պատրիարք Հօր մեկուսացման և առ Վարչութիւնն հարցման և հարցապնդման խնդիրները յանձնենք Ամենապատաց դիւանին որ ուսումնասիրէ և տեղեկագրէ ժողովին։ Զերազ էֆ.ի այս առաջարկը միաձայն հաւանութեամբ ընդունուեցաւ, և դիւանն յանուն ժողովոյ շնորհակալիք յայտնեց թագրերու աշխատասիրող բոլոր մարմնոց։

Ամենապատը փակեցաւ ժամ 11 ին, որոշուելով օրակարգէն այլ ևս ինչել դասագրեանց վերաբերեալ հարցումն, զոր թագրերը լուսաբանած էր ազգէն։

## ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐԵԼԻՔ

Կ. Պոլիս 16 մարտ 1884

. . . Խմբագիր Տէր.

Կ'իմանամ թէ մայրաքաղաքիս Հայ լրագրութենէն մի թերթիկ անցեալ շաբաթ օր Ամեն. Տ. Ներսէս Ս. Պատրիարքի անձնաւորութեան վրայ մի չատ թշնամական ակնարկութիւններ ըրած է. զոր չկրցի կարդալ թէև, բայց այդ թերթիկէն Ներսէս Ս. Պատրիարքի վերայ մի արդար և ուղիղ բան գրել յուսալի չէր։ Ամսոյս 12ին երկուշաբթի օր դումարեալ եկեղեցական պատկառելի Համագումար ժողովն իւր քուէից ստուար մեծամասնութեամբ յայտնեց, թէ ո՞ր աստիճան կարեւորութիւն տուած է այդ թերթիկի և իւր համախոհից բացագանչութեանց։ Բայց կարդացի Հայրենիք օրաթերթի մարտ 14ի աքանչելի յօդուածն՝ որ կատարեալ քաղաքագրութեան. մարդավարութեան և արտի ու մտաց անօրինակ փափկութեան տիպար մ'էր, այնպէս որ եթէ մարտ 12էն առաջ հրատարակուէր, անշուշտ մեծ ազդեցութիւն պիտի ընէր եկեղ. Համագումար ժողովոյ վերայ, և մօտաւուտ մահուան հիւանդութեամբ վարակեալ անձի մը իւր 96 ձայնից 63ը չպիտի տայր... Առաւել ազդօղուտ կը լինէր եթէ այդպիսի անզուգական յօդուածներ վաղուց հրատարակուէին ի սիրուն աշխարհի, որպէս զի այն համոզումը չդոյանար հեռաւոր ազգայնոց մէջ թէ Ներսէս է միայն իրենց ընտրելին։ Այդ ի հեռուստ հասած ձայներն բաւական և չատ են պատասխան լինել այդպիսի յեղանակած յօդուածոց և փչրել Նոր Դարու «լափերն» իսկ՝ որ ուժգնութեամբ կը նետուին ի Կ. Պոլսոյ բայց կուր գետի մէջ կը կորնչին։

Զոյն է Հնչակեանն։ «14 փետրվարեան ընտրութեան նորոգ կաթողիկոսի ի Ռանգունայ, ի Դաքայ, լուր եհաս թէ կամին զՊատրիարքն Ներսէս, բայց յանձնեն կամայ ազգայնոց կալկաթայու։ Հայք Պաղավիոյ զՆերսէս Պատրիարք Կ. Պոլսոյ և զՄակար Արքեպիսկոպոս ընտրեալ են ասի՝ կանդիտատ և ուղղ[illegible]

Իսկ Հայք Կալկաթու, Մագրասու և Սինկափորի նոյնպէս նախ զՆերսէս, և ապա զՄակար փափաքին ընտրել, և ոմանք առ ի չտալ տեղի սրտմտութեան ոմանց կամին յանձնել Սինոդին էջմիածնի ընտրել զարժանաւորագոյնն։»

Զոյն է Ռուսաստանի «2 մարտ 1884 Տփխիս. խնդիր կաթողիկոսութեան առ մեզ ո՛չ նոր ինչ կնրպարանեցաւ, այլ նոյն է որպէս և յառաջ այսինքն՝ նպատակ ամենեցն է Ներսէս Սրբազան Պատրիարքն, ցայն աստիճան հզօր է այս նպատակ, զի ի բազում եկեղեցիս յընտրեին զպատգամաւորս վասն խորհելոյ և նշանակելոյ զընտրելի եպիսկոպոսն, յարկանել զքուեայս բազումք ձայնեալ են և հարցեալ ի ձրդելն զքուէս յանձնէն՝ թէ զո՞ ոք կամիս ընտրել, ասա՝ զի ըստ այնմ ձգեցից զքուէն իմ ի տուփն։ Ո՛ ոք ասացեալ է թէ՝ զՆերսէս Պատրիարքն, ձգեալ է յօգուտ նորա ի տուփն սպիտակ, ընդհակառակն կամ զանուն այլոց և կամ պատ ի պատ բանիւք է պատասխանեալ, ձգեալ է ի սեաւ տուփն։ Զկնի ընտրելոյ զպատգամաւորս զայսոսիկ, զարմանալի՛ տեսարան, տեսաւ յինչ ինչխանութս զի կախեալ էին զպատկերն Նորին Սրբազնութեան, և ամբոխն խռնէր տեսանել զնոր կաթողիկոսն և արձակ համարձակ աղաղակէին, եկէ՛ք, եկէ՛ք, տեսէ՛ք, տա՛ սա է մեր նոր կաթողիկոսն։ Անշուշտ ընթերցաք զԱրձագանք համար 7. թէ զի՞րդ Մոսկվեցիք միաձայն ընտրեալ են զՆերսէս Պատրիարքն, նոյնպէս և մեք՝ զի ասա և ի միս նահանգս անդրկովկասու լինելոց է այնպէս։ Ասա առ մեզ Ներսէս Ս. Պատրիարքն ունի զմեծ բազմութիւն ձայնից։ զկնի նորա է Հայրիկն Խրիմեան։ են և կողմնակիցք Սրբազան Մուրատեանի բայց ոչ այնքան զօրեղ այլ ասեմ զի Պատրիարքն առաջինն է, իսկ եթէ Կ. Պոլսեցիք այնքան ապերախտ և ապաշնորհ իցեն, զի համաձայնեսցին ընդ ուխտեալ թշնամեաց նորա, այդ նշան է զի ազգն որ ի Ցաճկաստան, զսրբազան պարտաւորութիւնս որ վասն յառաջադիմութեան ազգին ի չարն գործ դնէ, և այս չէ այլ ինչ եթէ ոչ դէպի կործանումն ընթանալ և տալ ընթանալ զբոլոր ազգն։ Նոր-Դար անուանեալ լրագիրն ասի թէ կաշառեալ է յայտի յուխտեալ թշնամեաց Ս. Պատրիարքի, քանզի յաճախ հրատարակէ ի լրոց Կ. Պոլսոյ զհակառակս ընդդէմ Ն. Սրբութեան, բայց ոչ ոք հաւատ ընծայէ . . . .»

«5 մարտի 1884. Ս. Պեդրբուրգ Ազգն մեր, ազգն Հայոց, այս ծովածուփ նաւորդ կենցաղոյս ի սկզբանէ հետէ սովոր է սգալ զկորուստ բարեաց իւրոց և ի վաղիւ անդր մոռանալ։ Արդարեւ որպէս ստուգեալ է զատ[illegible] զոր[illegible] զ[illegible] նայն ինչ կորուսանելով նախ զապարօշ գլխոյն, ապա զտուն հայրենի, և վերջապէս զազգ և զազգութիւն իւր, բայց պահեալ է զՀայրապետական գահն Էջմիածնի միշտ կոչելով զայն Աթոռ Լուսաւորչի։

Եւ մինթէ դիւրագնի է մարթացեալ ապահովել զպահպանութիւն նորա։ Ո՞ր թագաւորութիւն կարիցէ արդեօք պանծալ թէ իմ թագառաւել թանկագին եղեւ ի գլուխս իմ, քան զՀայրապետականն ի գլուխս կաթողիկոսի Հայոց։ Չկարծեմ թէ բազումք յԱրքայական գահոյից ձեռընհաս դացեն առ այս պարծանս։ Մերկացեալ են նախնիք մեր յամենայն ստուգաւուածոց իւրեանց, զոհեալ են արք զկեանս իւրեանց, ողջակիզեալ են տիկնայք և օրիորդք զզարդս և զգոհարս իւրեանց, պատարագեալ են երիտասարդ վաճառականք Հայոց, զարծաթ և զոսկի իւրեանց ի պահպանել զայն միակ աւուն, զոր համարեալ են տուն հոգւոց իւրեանց։ Գրլով համոզեալ՝ թէ մինչև կայ այն տուն յիւրումս կայի, չէ՛ կորուսեալ ո՛չ ազգ, ո՛չ լեզու, ո՛չ ազգութիւն և ո՛չ Հայ-ենի տուն։ այլ թէ կանուխ և թէ անգան՝ որպէս փիւնիկ ի մոխրոյ իւրմէ յարիցէ նորոգեալ և մանկացեալ։ Եւ մինթէ ազգ մեր, ազգ այսքան տանջեալ և փորձեալ ի բովս փորձութեանց և փորձանաց, դարձեալ կամիցէ—թողեալ զանխոտոր ճանապարհն յոր մատնացոյց լինի միտք նոցա և խեղճ—յալ կամ յահեակ կամաւ մոլորիլ անձնախաբ դարտուղութեամբ։

Քանի՞ ամ են յայնմհետէ յորում ազգն մեր՝ այս բազմափորձ մանուկն, ողբալով ընդ ինչ ինչ անցս յԱթոռն Լուսաւորչեան, հառաչէր և յոգւոց հանելով ասէր. «տայր մեզ տեսանել յայն աթոռ բազմեալ զՆերսէս Պատրիարք Կ. Պոլսոյ, որ ի բազում ժամանակաց ընդելացեալ էր, ամենայն փոթորկածին հոգմահարութեանց։ յորս սատեպ անկանէր նաև ազգային, ի բազմալեկոծ ժամանակս փորձութեանց։ Եւ ահա ընդ հասանել տենչացեալ աւուրն, ոմանք ի զաւակաց նոյն իսկ ազգի փոխանակ միաբերան աւետելոյ միմեանց, թէ գոհասցուք զԱմենաբաւականէն որ եհան մեզ ժամ դիպուկ և օր բարեդէպ հասանել մերոց բաղձանաց, սկսեալ են ի փայտից և ի քարանց զարդարել պաճուճապատանս և առաջի առնել Ազգին, ոմանք հանդոյն Ղեւտացւոյն Ահարոնի, և ոմանք հանդոյն սատանայորդին զասն ծուէնս պատառեալ ձորձոյ Մարգարէին՝ աղաղակել. «Ահա աստուածք քո Իսրայէլ որ հանին զքեզ՝ յեգիպտոսէ»։

Արտասուելի չէ՞ արդեօք թշուառութիւն ազգիս, որ անկեալ կայ ի ճանկս այսպիսի զաւակաց, մի թէ այսպէս չառնէին և նախնիք սոցա յաւուրս նախնեաց մերոց. մի՞թէ իւրաքանչիւր կամապաշտ անձն՝ չկոփէ՞ր զկուռս և տայր ի պաշտօն տխմարաց՝ որք զբանդագուշանս յիմար և անմիտ մեծատանց ընդունէին որպէս զպատգամ Դարբիրայի։ Այս ախտ է յազգի մերում հիւանդութիւն ի բազումս վարակեալ, և ո՛չ դոյ բժշկութիւն՝ զի կամակորութիւնն է դրոշմ տգիտութեան և դրօշակ անմտութեան, և եթէ առ այս նուազ զօրասցի բան հակառակորդաց՝ յայտնի նշան է թէ նախանձութիւնն չէ՛ հաւատեալ ընդ ազգի մերում և չկամի տալ նմա հովիւ քաջ, հովիւ բարի, հովիւ արթուն, որ ոչ ոպասիցէ գայլոտեան գայլոյն, այլ ի մօրուղ իւրում ապահովեսցէ զհօտ իւր ի չարեաց նորա։

Ի սմին ժամանակի, ազգի մերոյ հանրութեան, այս նորոգեալ և զարգացեալ զաւակաց դիւցազանցն Տիգրանայ և Տիգրանուհեայ՝ այս նորաբիտուր արծուեաց, որք տառապին ի դահլիճս ճեմարանաց, հայմալսարանաց և այլոց բարձրագոյն դպրոցաց, անխոնջ մարտուցեալ ընդդէմ քաղցու և ծարաւոյ, մերկութեան, ցրտոյ և տապոյ, պիտոյ է հովիւ արթուն հանդոյն հարիւրակնեայ Արքոսի և հսկող որ արդէն ցուցեալ իցէ թէ գիտէ, զի՞նչ է պաշտօն պահապանի. և զի՞նչ պատուհաս արժանի այնմ՝ որ գլորմամբ իւրով ի քնէաձութիւն, կարէ անկանիլ ընդ դատապարտութեամբ Եպիփանոնդի։

Լուսաւորեալն։ Եւրոպէ՝ ոչ է երբեք զարմացեալ ընդ ճոխութիւն կրէսոսեանց և ոչ ընդ մեծագանձ հարստութիւն արդի Միլիոնէրաց, բայց քանի՞ անգամ լրագիրք նոցա հարին հռչակի յաւագապոյս զաղգասիրութիւն և զվսահեմութիւն և զարթնութիւն Ներսիսի Պատրիարքի, և զոր մի միայն կոչեցին Ներսէս վեցերորդ արժանաւոր անուանակից Մեծին Ներսիսի և Շնորհալւոյն Ներսիսի։

Կրկնեմ, այն զաւակք, այն որդիք, որք որպէս անքուն որդունք կրծեն ի ներքուստ զարմատ ծառոյն հայրենեաց, ի ժամանակի ընտրութեան մինչ չկարեն իսպառ չտալ զդերազանցութիւն Ներսիսի, գտեալ են զայսպիսի խորամանկ խաբէութիւն ասելով. Ընտրեմք զՆերսէս և զՊոլիս, կամ ընտրեմք զՆերսէս և զՍրբոպէ, որ մի և նոյն է, եթէ ասիցէ ոք. Ընտրեմք զՀերակլէս և զԹղուկ, կամ ընտրեմք զՆքիլէս և զԹէրսիտէս. այլ թէ կամիցին իմանալ թէ զի՞րդ պարտ էր նոցա վարել, ահա պարզ ասեմ ակնարկելով յօրինակ Մովսիսոյի, զոր ի հարցանել Կայսրուհւոյ՝ Եկատերինեայ՝ թէ վասն պատերազմի քանի՞ ինչ են պիտոյ, նա համարձակութեամբ պատասխանեաց. երեք-ինչ։ — Նախ դրամ, երկրորդ դրամ, և երրորդ դարձեալ դրամ. այսպէս և մեզ եթէ անշուշտ հարկ ի վերայ կայր գրել զանուանս երկուց ընտրելոց, մեր պարտք էին համարձակ ասել. Ընտրեմ զՆերսէս, և դարձեալ ընտրեմ զՆերսէս։ Բայց այն որոգայթք, ծածկել ի ժողովրդենէ կամ զժամանակ ընտրութեան կամ զձայն հրաւիրանաց, այդոքիկ հընացեալ և մաշեալ մեքենայք են, յորս ինքեանք ըմբռնիցին, զի ո՛չ ննջէ որ հովուէն զտուն Հայկազանց — եթէ հաշտ է ընդ մեզ։»

Ահաւասիկ, աշխարհի ամենկողմ գտնուած Հայոց Ազգն այսպէս կը խնդրեն և այսպէս կը փափաքին, և այս ընդհանրական ձայնը՝ ես կը հաւատամ որ Ազգն Աստուծոյ է։ Կը հաւատամ որ Կ. Պոլսոյ Հայոց Ազգային Երեսփոխական ժողովոյ Ազգն եւս՝ համաձայն պիտի ընթանայ Ցաճկաստանի Հայոց ընդհանուր եկեղեցականաց մեծամասնութեան ձայնին, որ դեռ երէկ հնչեցաւ ի ցնծութիւն համայն Ազգին, և ի պատիւ Հայ եկեղեցականութեան։

Աղէքսէն Երեսփոխան մ.

## ԴԻՑՈՒՀԻՆ Ի ԲԱՆՏԻ

Ա՜ Պարոն Նորայր Բէ-ընդպոյէ
է Սրտօրէ

Դեղեցիկ բառով կը սկսի Ձեր «Դիտողացուցիչ» պատասխանագիրն իմ Բէրեզրէ-Ռիւն յօդուածոյս։ Եւ այդ բառն ինձ յոյժ պախորժելի թուեցաւ. յոյժ գգուեց այդ բառն իմ ականջս սիրելս ու հոգիս. Որովհետեւ, սիրելիդ իմ Նորայր, գեղեցիկն յաւէտ կ'երազեմ ես այնքան տգեղութեանց մէջէն նիւթական ու բարոյական, որոց կը հանդիպիմ իմ ճանապարհիս վրայ։ Գեղեցիկ։ — Իրա՞ւ է որ կրնամ զայն ցոլացնել մերթ իմ վաղանցիկ էջերուս մէջ։ Դուք կը վկայէք այդմ հրապարակաւ, և՝ նա՝ որ Ձեր վարժապետն եղած է և ամենուս ալ է մեծ վարպետն ու նահապետն՝ Հայր Ղեւոնդ Ալիշան՝ անցեալ օր, այդ նկատմամբ ինձ վասնաւոր գծով մը կու տար բարի վկայութիւն։ Գո՞հ եմ, ոչ ոք աւելի հաստոյր հարուածներ ուղղած է վանականութեան քան Աղաթանգեղեան։ Եւ ահա վանականք, Մխիթարեան Հարք, նախկին թէ՛ այժմեան, կու գան վկայել թէ՝ գործս գեղեցիկ է, եթէ ոչ բարի . . . : Կը խոստովանիմ և ես թէ բարի չէ՞ քանդումն. Այլ անխուսափելի է քանդումն. Եւ եթէ գործիք մ'եմ ես ալ այդ քանդման գործին՝ պատասխանատուութիւնն այլուսմ կը պակասի. — Ժամանակին, Ցաւիտենականի՞ն։

Ցաւիտենականին օրէնքն է, յաւիտենական օրէնքն է հզօրին և անզօրին մարան։ Հզօրն այսօր Դրական իմաստասիրութիւնն է. Ցկարն է վանականութիւնն։ «Ընուններ», պիտի գոչեն ոմանք։ Ո՛չ, անունն է վանականութիւնն. այլ իրօղութիւնն է, անժխտելի և անյաղթելի իրօղութիւնն է Դրական իմաստասիրութիւն։ Ի՞նչ է վանականութիւնն. Ցարում անցեալին, յարում քառաթև փայտին։ — Այս գիշեր երազիս մէջ Սգռաւսի, Ռիբնանի վարպետին և կամ նախակարապետին հետ էի. Ահա մարդիկ ալ որք յարեալ են անցեալին ու մեռեալին, որք յառեալ են Խաչին ու Քրիստոսին՝ այն ստիճան որ նոցա համար ստեղծուեցաւ Քրիստոնեութիւն անունն։ Եւ Սգռաւսի՝ ինձ կ'ըսէր թէ վանականք կը թնամանեն զՔրիստոս, յաւելով Խաչին՝ որպէս կը յաւելի. ոչ ոք նուազ ազօթած է քան Քրիստոս, ոչ ոք աւելի վաստակած և մարդկային ազգին վրայ ներգործութիւն ունեցած է քան Քրիստոս։ Աստուածամարդն ալ, այո՛, բանի մը յառած էր։ և այդ բանն էր՝ ոչ փայտն, այլ մարդկութիւնն։

Ուստի՞ էր այս երազս, ինքնին հարցուցի առաւօտուն՝ պատճառաց հետազօտութեան վարժուած ըլլալով, իբրև զաւակ նոր դարուն։ Սգռաւսն երազիս մէջ տեսայ, զի Մուխն աւարտելէ յետոյ քառասներորդ անգամն ըլլալով եկեղեցին՝ ընթերցայ մեծ Գերմանացի քրիստոսաբանին այն էջերն, ոգւոյն և սճոյն ամենէին հատուածն՝ որ խորագիր ունի Դիցուհին է բանէ։ Վանականք բանտարկած են Դիցուհին, Դիցուհի բանն (La déesse raison). վանականութիւն՝ բանտարկութեան և տարկութեան համանիշ է ինձ համար։ Եւ ահա այս պատճառաւ ես իմ դրութեանցս մէջ երբեք չեմ մոռնար վանքն, երբեք չեմ խնայեր վանականութիւնն. Եւ ահա այս պատճառաւ դուք ալ, գարոն Նորայր, «պիտի մոռնաք» կամ չպիտի մոռնաք իմ Բէրեզրէ-Ռիւն յօդուածս։ Որովհետեւ այդ յօդուածին մէջ ես հաստատեցի հոմայնից յարաժամ փոփոխութիւնն և յաւէտ ի բարն ընթանալն. և վանքն անփոփոխութիւն և անշարժութիւն կը քարոզէ խաչելութեան ոտքէն (խաչելութեան բարձունքէն ուրիշ քարոզութիւն է դաւ)։ Որովհետեւ այդ յօդուածին մէջ ես հաստատեցի ամենայն ձգտումն ի տարաբերութիւն, այսինքն ի յառաջադիմութիւն. և վանքն համասեռութիւն կը վարդապետէ գործնականապէս, ի բաց մերժելով ամեն դրական, գիտական, յառաջադիմական, պիտ՝ ըսէի ը-----ական տարը (այլ ոչ բարերար)։ Որովհետեւ այդ յօդուածին մէջ ես հաստատեցի, ապացուցի լուսեղէն թէ՝ բան և փորձաւանդութենէն վեր են, թէ աւանդութիւնք՝ որք չեն տակար բանի և փորձի՝ մերժելի են. և վանքն իբրև սատանայական ինչ կը նկատէ փորձն, և ի բանտի կը պահէ Դիցուհի բանն . . . : Սակայն — որպէս հաստատեցի նաև նոյն յօդուածիս մէջ— անդդալապէս վանականք ալ գործնականին մէջ կը յարին նոր վարդապետութեան՝ տեսականին մէջ զայն դատապարտելով հանդերձ։ Եւ անհնար էր որ՝ այսպէս չըլլար։ Ըսած ենք վամ մանաւանդ ընկերաբանից հետ կրկնած ենք թէ ընկերութիւն մը մարմին մ'է, մարմնոյն մէկ մասին մէջ արտաքին կամ ներքին պատճառներով յառաջ եկած փոփոխութիւն մը՝ յաւէտ

# ԹԵՐԹՕՆ ՄԱՍԻՍԻ

(115)

ԷՖԹՈՐ ՄԱԼՈՑ

## ԸՆՏԱՆԵԶՈՒՐԿ

ՄԱՄՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

12.

Խ[illegible]Ղ

— Ուրեմն ի՞նչպէս գիտցաք որ հոս պիտի դայիք։

Կրցածիս չափ համառօտիւ պատասխանեցի այս հարցման։

Ես ալ քանի մը հարցումներ ունէի ընելիք, մանաւանդ մին յոյժ կարեւոր էր ինձ համար, բայց ժամանակ չունեցայ։

Հարկ եղաւ ինձ պատմել թէ ի՞նչպէս մեծցուցած էր զիս Պարպերէն, թէ ի՞նչպէս դիս վաճառած էր Վիթալիսի, թէ ի՞նչպէս տիրոջս մեռնելէն յետոյ հայր Ագէօնի ընտանիքն ընդունած էր զիս, վերջապէս թէ ի՞նչպէս հայր Ագէօն պարտքի համար բանտը դրուելով, ես ալ չորկիկ նուագածուն հին կեանքս վերստին սկսած էի։

Քանի որ կը խօսէի, պարոնը դրի կ'առնուր և երեսս կը նայէր այն կերպիւ, որ նեղութիւն կը պատճառէր ինձ. պէտք է ըսեմ թէ դէմքը դաժան էր, և նենգաւոր ժպիտ մ'ունէր։

— Այս տղան ո՞վ է, հարցուց իւր երկաթէ դրչին ծայրովը Մաթիան ցուցնելով, որպէս թէ նետ մ'արձակել ուզելով անոր։

— Բարեկամ մը, ընկեր մը, եղբայր մը։

— Շատ լաւ. ուղեւորութեանս մէջ եղած պարզ ծանօթութիւն մը, այնպէս չէ։

— Եղբայրներուն ամենէն գորովասիրտն ու ամենէն տիրելին։

— Չեմ երկբայիր։

Վայրկեանն եկած թուեցաւ ինձ առաջարկելու այն խնդիրն, որ մեր խօսակցութեան սկիզբէն ի վեր կը ճնշէր զիս։

— Իմ ընտանիքս, պարոն, Անգլիա՞ կը բնակի։

— Անշուշտ, և Լոնտրայի մէջ, գտնէ այս պահուս։

— Ուրեմն պիտի տեսնեմ զայն։

— Քանի մը վայրկենէն։ Ձեզ հիմայ պիտի ղրկեմ։ Զանդակը զարկաւ։

— Հարցում մ'ալ, պարոն, կ'աղաչեմ. հայր ունիմ։

Հաղիւ կրցի այս խօսքն արտասանել։

— Ոչ միայն հայր, այլ և մայր, եղբայրներ, ու քոյրեր։

— Ա՜հ, պարոն։

Բայց դուռը բացուելով, սրտիս զեղումն ընդմիջեց. Մաթիայի երեսը նայեցայ արտասուալից աչօք։

Պարոնն անգլերէն խօսք մ'ըսաւ ներս մտնողին և ինձ այնպէս թուեցաւ որ կը հրամայէր առաջնորդել մեզ։

Ոտքի վրայ ելայ։

— Մոռցայ ըսել ձեզ թէ, ըսաւ պարոնը, ձեր անունը Տրիսքոլ է, որ ձեր հօր անունն է։

Հակառակ դէմքին դաժանութեան, կը կարծեմ թէ պիտի ցատկէի վիզը փաթթուէի՝ եթէ ժամանակ թողուր ինձ. բայց ձեռքովը դուռը ցուցուց ինձ, և դուրս ելանք։

13.

ՏՐԻՍՔՈԼԻ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Զիս ծնողաց տունը տանող սպասաւորը կարճահասակ ծերուկ մ'էր չորցած կռնծած, սեւ ու վայլուն զգեստով և ճերմակ վզկապով. երբոր դուրս ելանք, ձեռները մոլեգնաբար շփել սկսաւ մատներուն և ձեռներուն յօդուածները ճարճատեցնելով, ոտները թոթվեց որպէս թէ կօշիկներն հանել ուզելով, և քիթն օդն ի վեր տնկած, քանի մ'անգամ մէգն ուժով մը հոտոտեց, բանէ ազատած մարդու մը երջանկութեամբ։

— Կ'երեւի որ չատ կ'ախորժի մեզի հոտէն, ըսաւ Մաթիա իտալերէն։

Ծերուկը մեզ նայեցաւ, և առանց բան մ'ըսելու, «բսի, բսի» ըրաւ մեզ, իբրեւ շուներու, ըսել ուզելով թէ զինքը չկորսնցուցնելու համար իւր քովէն պէտք չէր զատուէինք։

Շատ չանցած մեծ փողոց մը հասանք կառքերով լի, և հոն ծերուկը կառք մը վարձեց, որոյ կառավարը փոխանակ կառքին առջեւ նստելու, ետեւի կողմը բարձր նստարանի մը վրայ դարած էր. ետքն իմացայ թէ այդ տեսակ կառքերը հոս կը կոչուէին։

Մեզ այդ կառքին մէջ մտցուց որ բաց էր առջեւի կողմէն, և ինքը կառքին ետեւի փոքրիկ պատուհանէն սկսաւ խօսակցիլ կառավարին հետ. քանի մ'անգամ Պէթնլ-Կռին անունն արտասանուեցաւ, և ես կարծեցի թէ ծնողաց բնակած թաղին անունն էր. գիտէի թէ անգլիերէն Կռին կանաչ ըսել էր, ուստի հետեւցուցի թէ այդ թաղին մէջ դեղեցիկ ծառեր տնկուած էին, որ բնականաբար յոյժ հաճելի եղաւ ինձ, վասն զի չպիտի նմանէր Լոնտրայի այն մթին տխուր և զաղիր փողոցներուն որոց մէջէն անցանք. անշուշտ չատ դեղեցիկ կը լինէր ծառերէ շրջապատեալ տուն մը մեծ քաղաքի մէջ։

Վիճաբանութիւնն երկար եղաւ մեր առաջնորդին և կառավարին միջեւ. մերթ մեր ծերուկը քիթը պատուհանէն դուրս կը հանէր բացատրութիւններ տալու համար, մերթ կառավարն իւր բարձր նստարանէն վարձուելով կ'ըսէր թէ իրեն եղած առաջարկութիւնը բնաւ չէր հասկնար։

Մաթիա և ես, կառքին անկիւնը կծկած, քարի պէս սրունքներուս մէջ, և այս վիճաբանութիւնը մտիկ ընելով, կ'ըսէի ես ինձ թէ չատ զարմանալի բան էր որ կառավար մը չէր գիտեր Պէթնլ-Կռինի թաղն, որ անշուշտ գեղեցիկ տեղ մը պէտք էր լիներ. արդեօք Լոնտրայի մէջ բազմաթիւ կանաչ թաղեր կան։ Բաւական զարմանալի էր այս, վասն զի մեր արդէն տեսածին նայելով, առաւել ձանձախարիթէ թաղեր գտնուելուն պիտի հաւատայի։

Կառքն արշաւասոյր կ'երթար մերթ լայն և մերթ նեղ փողոցներէ, բայց առանց մեր չուրջը բան մը տեսնելու, այնչափ թանձր էր մեզ շրջապատող մէգը։ Սկսանք ցուրտ զգալ և շնչառութեան նեղութիւն։ Երբոր մեք կ'ըսեմ, Մաթիայի և ինձ համար է, վասն զի մեր առաջնորդն ընդհակառակն հանդիստ կ'երեւէր. բերանը բացած ուժով մը շունչ կ'առնուր, որպէս թէ մեծ քանակութեամբ օդի պարէն մը չտեմարանելու ստիպուած լինելով. յետոյ, ժամանակ ժամանակ ձեռները կը ճարճատեցնէր, և ոտները կը թոթվէր։ Արդեօք տարիներով անշարժ և անշունչ կեցած էր։

Հակառակ այն բուռն սրտայուզութեան, որով կը տագնապէի խորհելով թէ քանի մը վայրկենէն, և թերեւս քանի մը երկվայրկենէն պիտի համբուրէի ծնողքս, հայրս, մայրս, եղբայրներս և քոյրերս, մեծ փափաք ունէի մեր անցած տեղերը տեսնելու. մինթէ իմ քաղաքս, իմ հայրենիքս չէ՞ր։

Բայց ի զուր աչերս կը բանայի, գրեթէ բան մը չէի տեսներ, բաց ի կաղերուն կարմիր լոյսէն, որք կարծես թէ ծուխերու թանձր ամպի մը մէջ կը վառէին. հաղիւ մեր քովէն անցնող կառքերուն լապտերները կը նշմարէինք, և մերթ ընդ մերթ կանգ կ'առնուինք, որպէս զի չզարնուէինք ուրիշ կառքերու կամ մարդիկ չջախջախէինք։

Կրեթի Լնտ Կէլիի տունէն դուրս ելնելէ ի վեր բաւական երկար ժամանակ անցած էր. ասկից մակաբերելի թէ ծնողքս գիւղը կը բնակէին, հետեւաբար կը կարծէի թէ չատ չանցած նեղ փողոցներէն դուրս

(Շարունակի)

կամ նուազ կ'ազդէ նաև ընդհանուր մարմնոյն. Նոքա՝ որք խօթանդամ մ'ունենալով ընդհանուր մարմնոյն զօրացման համար ալ դեղ կ'առնեն՝ փորձով գիտեն զայս։ Ապա, ուրեմն երբ Հայ ընկերութիւնն՝ արտաքին ու ներքին սատարաց ներգործութեամբ կը բարեշրջէր, հնա՞ր էր որ Մխիթարեան միաբանութիւնն՝ իբրև մասն այն բոլորակազմ մարմնոյն՝ խուսափէր այդ բարեշրջումէն. Ո՛չ, հնար չէր։ Եւ կը յաւելունք—Ո՛չ։ Դիցուհին ի բանի չը պիտի մնայ դեռ երկար դարեր...։

Ըզձով ի մասնաւորի կը շնորհաւորեմ, իմ մեծանուն եղբայրակից, այն բարեփոխութեան համար որ կատարուած է Ձեր լեզուաբանական դասանանքին մէջ՝ Բարեշրջումն յօդուածէս ի վեր։ Երբ Պարոն Մինաս Չերազ, իմ պանծալի դասընկերս ու բարեկամս, վարժապետական Ժողովոյն մէջ կը պաշտպաներ Աշխարհաբարն, իր դէմ ուներ ստուար խումբ մը ծերունի ու նորատի գրագիտաց, որք կը հաւատային և կը պնդէին թէ պիտի վերակենդանանայ Գրաբարն։ Այսպէս կը հաւատային և կը պընդէին դարձեալ այն բերանացի յայտարարութեանց մէջ զորս կ'ընէին ի Գալիա, և այն գրաւոր յայտարարութեանց մէջ զորս անցեալ ամիս Սգօքօլմէն ուղղեցիք առ Մաէս։ Ինչ որ չը կրցաւ ընել Մինաս Չերազ, Դրական իմաստասիրութիւնն ըրաւ զայն, Ժամանակն ըրաւ զայն. Աշէտէն գասդէրպոնդիւն ի հիմանէ սարսեց Գրաբարեանները. իմ Բարեշրջումն յօդեանները. իմ Բարեշրջումն յօդուածս, — որ Նամակ մ'էր քան յօդուած՝ որպէս կ'ըսէք, — այդ հարեւանցի գրութիւնս որ չենք՝ մ'ուրուագիրն էր քան չենք՝ որպէս ըսի ես՝ մտաց վրայ վճռական ազդեցութիւն մ'ունեցաւ. այդ գրութիւնս՝ գրաբարեաններն աշխարհաբարեան ըրաւ։ Երեք գլխաւոր գրաբարեանք, ոյց չեք գուք յետին, իմ յօդուածէս յետոյ յայտարարեցին զինքեանս աշխարհաբարեան. — և Մաէս բացատրեց թէ ինչ կ'իմանայինք և կ'իմանանք յաւէտ աշխարհաբարեան ըսելով։ Եթէ գաղափարաց յեղաշրջումն մը հաստատուի, գրաբարեաններ եթէ նորէն երեւան գան, ես հոս եմ։ Վա՛յ անոր՝ որ ինձ դէմ ելնէ. Դրական իմաստասիրութիւնն ունիմ իմ ետեւս, և իմ առջեւս — ապագա՞ն...։

ԳՐԱՍԷՐ ԱՏՈՄ

## ԲՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

—o—

Քանի որ մինչեւ հիմա բաւական անգամներ ջղային դրութեան բնախօսական եւ անդամաբանական մասերուն վրայ մասնաւորապէս գրելու պատեհութիւնն ունեցանք, այս անգամ եւս ջղային դրութեան յիշեալ երկու կարողութիւնները խանգարող քանի մը գլխաւոր պատճառաց վրայ վեր ի վերոյ տեղեկութիւն մը տալու պէտքը կ'զգամ։

ՏՈՌԹ. ՀԷԼԱԼ

Բնաբանական սկզբունքներուն ներքոյ ծանրութիւնը մարդ եակին մտաւորական կարողութեանցը վրայ։

—

Մարդկային ընկերութեան կեանց ընթացքին մէջ շատ տեսակ արտաքին թէ՛ ընկերական և թէ՛ ֆիզիկական պայմաններ կան որք մարդոց մտաւորական գործարանին վրայ մասնաւորապէս կը ներգործեն։ Այս գլխաւոր պայմաններէն մին է նաեւ բնաբանական սկզբունքներուն ներգործութիւնն։

Նախ պէտք է գիտնալ թէ, բնաբանական սկզբունքներն ի՞նչ եղանակով ներգործած են մինչեւ այսօր մարդկային ընկերութեան մտաւորական կարողութեանց զարգացմանը և բնաւորութեանցը վրայ, անոր անկմա՞ն թէ զարգացմա՞ն օգնած են, որովհետեւ ամեն առողջ ուղեղի տէր մարդիկ կրնան խղճի հանդարտութեամբ վկայել թէ, ո՛ր և է սկզբունքի մը ունեցած ներգործութեանց հետեւութիւնները դրապէս ըմբռնելու համար, անոր մասնաւորապէս արդիւնքները աչքի առջեւ բերելու է՝ կիրքը, ցնորքը, երեւակայութիւնը բոլորովին մէկ կողմ ձգելով։

Արդ, երբ այսօր աչքերնուս առջեւ բերենք բոլոր այն վայրենի ժողովուրդներն, որք բնաբանական վարդապետութիւններով նախապաշարեալ, յառաջդիմութեան անմատչելի նախնական վիճակի մէջ կը գտնուին և քանի որ շարունակեն իրենց այս կուրութիւնը, պիտի մնան ո՛ւր որ են, դիւրին կ'ըլլայ ըմբռնել թէ, այդպիսի դրութիւն մը իրենց այս վայրենի վիճակին մէջ մնալուն ո՞ր աստիճան նըպաստաւոր եղած է։

Երբ կը յիշենք հաւատաքննութիւն կոչուած մարդակործան մեքէնային դժոխային խարոյկներն, որք կանգուն կային Իտալիոյ, Սպանիոյ և մինչեւ իսկ Ամերիկայի մէջ և որոց կը դատապարտուէին ամեն անոնք որ նոր ուսում, նոր գիտութիւն և մարդկային սեռին յառաջդիմութեան նպաստաւոր նորանոր գաղափարներ ստեղծելու կը յանդգնէին, և երբ միւս կողմանէ կը տեսնենք չամուսնացեալ այր և կին կղերականաց դասն, որք մարդկային ընկերութենէն զատուած, իրենց ծաղիկ հասակին մէջ առանց կատարելու մարդկային ընկերութեան զարգացման, յառաջդիմութեան համար իրենց ունեցած ընկերական պարտաւորութիւնն, կը քաշուին վանքերու, անապատներու, առանձնութեան մէջ, իսկոյն կրնանք հմտզուիլ թէ մարդկային ընկերութեան յառաջդիմութեան, զարգացման, բարեշրջման նպաստաւոր օրքան շարժումներ ի միասին անյայտ և բնաջինջ եղած են և կը շարունակեն ըլլալ։

Մարդկային ընկերութիւնը բացարձակ ազատութիւն ունենալու է աշխատելու, խուզարկելու, քննելու այն ամեն կարգի ուսմունք, գիտութիւնք որոց համար մէն մի անհատ մասնաւոր յարմարութիւն ունի. այս է բովանդակ մարդկային սեռին յառաջդիմութեան շարժառիթն և բարեշրջման օրէնքը։

Արդարեւ, մարդկային սեռին բարեշրջման ընթացքն ունի իւր ատիճաններ, ուր բնաբանական սկզբունքներու հաւատալն երբեմն իւր կարեւորութիւնն ունի. այս միջոցին անցնելէն վերջը, փոխանակ օգտակար ըլլալու, կ'ըլլան վնասակար, մանաւանդ այն ատեն, երբ շահախնդրութեան, անձնասիրութեան, փառասիրութեան առարկայներ կ'ըլլան կղերին ձեռաց մէջ, այսինքն կ'այլափոխին, կ'այլակերպին և կը չեղին իրենց բուն նպատակէն։

Յիսուս մեր Տէրը, քարոզեց որ ամեն անհատ պարտի սիրել իւր ընկերն իւր անձին նման. արդ, Յիսուս ի՞նչ մտքով որ խօսեցաւ զայս, միթէ այս օրուան կղերը հասկըցած է, ըմբռնա՞ծ է անոր դրական իմաստն, հոգին. միթէ գիտէ՞ թէ մարդկային սեռին թէ՛ ֆիզիկական և թէ՛ մտաւորական բարեշրջման շարժառիթն, օրէնքներն, անհատի մը իւր ընկերը՝ իւր անձին պէս սիրելուն վրայ հիմնուած են։ Միթէ ցաւալի չէ՞ որ բնութեան անջնջելի օրինաց ճշմարտութեանց խորերուն մէջ հիմ և հաստատութիւն ունեցող այս կարգի վարդապետութիւնք այսօր մեծաւ մասամբ կարգ մը տգէտ մարդոց ձեռքերուն մէջ շահախնդրութեան, փառասիրութեան առարկայներ ըլլալով, իրենց կարեւորութիւնը կորուսած՝ փոխանակ ընտանիքներու, ազգերու երջանկութեան օգնելու, բանասարկութեան, ատելութեան, խռովութեան, ստախօսութեան, արիւնհեղութեան, և մէկ խօսքով, բովանդակ մարդկային ընտանիքին թէ՛ ֆիզիքապէս և թէ՛ բարոյապէս անկման պատճառ եղած են։ Արդարեւ, ուր որ անձնական շահը, մարդ էակին նախապատմական և վայրենութեան ժամանակի կիրքերը կ'սկսին գործել, հոն այլ եւս ոչ բարոյական կը մնայ, ոչ ալ յառաջդիմութիւն, այլ յետադիմութիւն և անկում։

Երկրորդ, երբ համոզենք ժողովուրդը թէ բնութեան անջնջելի օրէնքներէն դուրս բնաբանական կամք մը կարող է բնութեան լոլոր ներկայ օրէնքները ջնջել, անոնց ընթացքը բոլորովին այլակերպել և թէ բնութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր երեւոյթք, բոլոր եղելութիւնք բնաբանական կամքով մը տեղի կ'ունենան և ոչ թէ բնական անջնջելի օրինաց միացեալ ներգործութեամբն, այն ատեն ժողովուրդն իրաւունք ունի ըսելու թէ՝ ի՞նչ պէտք կայ ուրեմն ուսանելու, գիտնալու, ի՞նչ պէտք կայ իւր գոյութիւնը չրջապատող օրինաց խորերը թափանցելու, անոնց համաձայն վարուելու, անոնց և իւր մէջ կատարեալ ներդաշնակութիւն մը գոյացնելու, քանի որ վաղը կամ միւս օրը ամեն բան կրնայ փոխուիլ, այլակերպիլ։ Իրաւունք ունի այլ եւս հնազանդիլ, ժանտախտին, Ընֆլին գոյութիւն տուող պատճառները չբննել, չը գիտնալ, վասն զի այսօրուան գիտցածին վաղուան համար պէտքը, կարեւորութիւնը չմնար. այս դըրութեամբ՝ իւր տգիտութեան բարոյական ծանր պատասխանատուութենէն եւս ազատ մնալու բացարձակ իրաւունքը կ'ունենայ։

Սակայն, գիտնալ պէտք է թէ բնութեան մէջ ինչ բան որ տեղի կ'ունենայ, ունի իւր բնական անփոփոխելի, անայլայլելի, անջնջելի պատճառներն և օրէնքները. հրաբուխները, երկրաշարժը, կայծակն, անձրեւը, ձիւնն, ամառը, ձմեռը, աշունը, գարունը, ազգերու անկումը, զարգացումն, առողջութիւնը, հիւանդութիւնը, յառաջդիմութիւնը, յետադիմութիւնը, տգիտութիւնն, աղքատութիւնն, հարստութիւնը և այլն, ասոնց ամենքն ալ բնական անջնջելի օրինաց ներքև են. մարդս կը պարտի գանոնք գիտնալ, ճանաչել և փոխանակ մեսաուելու՝ օգտուիլ։ Արդ, ամեն անոնք որք չեն գիտեր այս ճշմարտութիւններն և չեն ուզեր հաւատք ընծայել, անտարակոյս անկման վիճակի մէջ են։ Պատերազմի դաշտին վրայ յաղթութիւնն ունի իւր կանոններն, օրէնքները, պատճառները։ Վաճառական մը որ կը մնանկանայ, կը հարստանայ, ունի իւր դրական պատճառները. ի՞նչ կարող են ընել բնաբանական կարողութիւնք՝ երբ մարդ մը ոգելից ըմպելեաց մոլութեամբ ինքզինք կը թմրուցուցէ, ուղեղին կարողութիւնքը կը խանգարէ, մտային ախտերու ենթակայ, փթամիտ, վատառողջ զաւակներ կ'արտադրէ. ի՞նչ կարող են ընել բնաբանական կարողութիւնք, երբ մարդ իւր հաչիւը չգիտեր, վաստակածէն աւելի կը մսխէ, կապքատանայ և կը սնանկանայ. ի՞նչ կարող են ընել բնաբանական կարողութիւնք երբ առանց առողջապահական օրինաց հմուտ ըլլալու, մարդ կը խանգարէ իւր առողջութիւնը, կ'արտադրէ հիւանդոտ, ախտաւոր, տկար, վատառողջ զաւակներ և այսպէս անոնց հետզհետէ ի ծաղիկ հասակի գերեզման իջնելուն պատճառ կ'ըլլայ։

Բայց պիտի ըսուի թէ, մարդս տակաւ է, մխիթարութեան պէտք ունի. այո՛, այս ալ ճշմարտութիւն մ'է, բայց աշխատելու է զօրացնելու անոր ուղեղին ոյժը, կարողութիւնը, որպէս զի դիւրաւ և առանց վնասելու կարենայ դիմադրել ընկերական ցաւոց, տագնապներուն և այս ալ ունի իւր օրէնքները, կերպը և եղանակը։

Արդ, ինչպէս որ տղու մը քաղել տալու կերպը սորվեցուցնելու համար, անոր երկու ձեռաց մէջ մէկ մէկ գաւազաններ դնելով չէ որ կը յաջողինք, այլ իւր բնական ոտքերուն միջնորդութեամբն, իւր բնական ուժովն և կարողութեամբն, շատ մը անգամներ իյնալով, ելնելով և ամեն անգամ՝ իյնալուն եւս աւելի փորձառու ըլլալով կրնայ օր մ'ալ կատարեալ քայելու կերպերը, հաւասարակշռութիւնը դիտնար նոյնպէս ալ մարդ մը երբ պիտի ապրի բնութեան օրինաց մէջ, քանի որ անոնցմով չրջապատեալ է և չէ կարող երբեք անոնց ներգործութենէն զերծ մնալ, կը պարտի երբեմն իյնալ, երբեմն ելնել, երբեմն սխալիլ և տուժել, հետզհետէ վարժութիւն ստանալ, անոր օրինաց տեղեակ ըլլալ, անոնց համաձայն վարուիլ, և վերջապէս յաղթել բոլոր դժուարութեանց։ Այս ճշմարտութեանց տեղեակ և վերահասու չըլլալով, հակառակ վարդապետութիւն քարոզողք, ախտաբանական օրէնքով ուղեղի կատարեալ խանգարմանց ենթակայ են և ուրիշներու վնասելուն ալ պատճառ կ'ըլլան։ Այս է բովանդակ արարածոց բարեշրջման օրէնքն, այս օրէնքով կարելի է յառաջդիմութիւն, զարգացում, կատարելագործութիւն։

(Շարունակելի)

## ԵՐԶՆԿԱ

. . . Խմբագիր,

Պատուական լրագրոյդ 3611 թիւ թերթին, ի չորս Ազգ. լրագրներուցաք որպէս թէ Երզնկայի Առաջնորդարան Կոմախի քանի մը գիւղերէն պաղի կը հաւաքէ եղեր և թէ այս տարի ժողովուրդն բաւական յուզուեր է և այլն։

Բաղարիս Ազգ. Առաջնորդարանը Կոմախի թեմերէն պաղի հաւաքած չէ և չհաւաքեր. միմիայն չորս տարի առաջ Երզնկայի սահմանակից Թաւկեր գիւղն՝ իւր բնակչաց միաձայն խնդրանօք և Ազգային Պատրիարքարանի գիտութեամբ, գաւառիս միացուած է և յիշեալ գիւղի քահանան ամ ըստ ամէ աննչան գումար մը պաղի կը բերէ, որ երբեմն ալ իրենց կը թողուի, ինչպէս անցեալ 1882 տարւոյ պաղին իրաւունքն նուիրեալ է գիւղին ժողովրդեան։ Եթէ սոյն միակ գիւղէն դատ, որոյ կամախի, այլ Երզնկայի թեմ է չորս ամաց հետէ, ուրիշ գիւղերէն պաղի բերուած է և կամ պահանջուած, պէտք է որ տեղւոյն Փոխ-Առաջնորդ Արժ. Տ. Վարդան քահանայ յայտնէ և հրատարակէ բացէ ի բաց։

. . . Խմբագիր, այս լինելով իրաց վիճակը և անհիմն այն լուրթէ ժողովուրդն յուզուած է ևն. հը ԷՏ ԷՐ՝ որ բարեհաճիք ներկայս հրատարակել պատ. լրագրիդ մատակայ թերթերէ միոյն մէջ առի յարգանս ճշմարտութեան։

Մնամ ամենայն մեծարանօք

Քարտուղար

Ազգ. Առաջնորդարանի

ՈՍԿԱՆ Ա. ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ

2 մարտ 1884

Երզնկա

## Պ. ԱԴԱՄԵԱՆ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲԵՄԻ ՎՐԱՑ

ՀԱՄԼԷՏԻ ԵՒ ԱՐԲԻՆԻՆԻ ԴԵՐՈՒՄ

—o—

( Շարունակութիւն )

Անկասկած Պ. Ադամեանի խաղի մէջ կան մի քանի, ոչ այնքան էլ նըշանաւոր սխալներ, որոնք գուցէ մի քանի ժամանակէ վերջ կ'անհետանան։ Բայց ի նկատի պէտք է ունենալ որ այդ տեսակ սխալներից զերծ չեն եւ չեն եղել միւս պատմական աշխարհահռչակ տաղանդաւոր դերասանները։ Նոյն իսկ այս տասնեւինեներորդ դարու յայտնի տաղանդաւոր ողբերգու Էդմոնդ Կինը, որ 1814 թուին ամբողջ դիտնական աշխարհը զարմացրել էր իր չափից դուրս տաղանդաւոր խաղի հրաշակովը, իր բեմական արուեստովը եւ Շեքսպիրին հասկացողութեամբը, զերծ չէր շատ խոշոր սխալներից։ Մենք այժմ աւելի նպատակայարմար ենք գըտնում Պ. Ադամեանի խաղի մասին թարգմանօրէն ռուս առաջնակարգ թերթերից քաղուածք անել։ Այսպիսի մի դէպքերում, շատ պարզ է որ օտարի անաչառ դրիչը աւելի մեծ արժէք ունենայ մեր հասարակութեան առաջ, քան մերը, որ եւ շատ անգամ հարազատ չէ կարող լինել։ Մեր յարգելի դերասանի մասին «Արուեստ» շաբաթաթերթը այսպէս է սկսում. «Պ. Ադամեանը, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, արուեստական եւ բեմական մեծ տաղանդ է, որը Սալվինու նըման խաղում է անժամանակակից, սալոնի բիբերտուար։ Նրա գլխաւոր դերերը Շեքսպիրի պիէսաների մէջ են. յետոյ Վիկտոր Հիւգոյի պիէսաներից՝ «Արքայն զբօսնու», «Լուսնի», «Ռիւյ Պլաս» եւ մի շարք այն տրամաների, ինչպէս են «Ոճրագործի ընտանիքը», որոնք կազմում էին եւ իտալացի ողբերգուի բիբերտուարը։» Յետոյ անցնում է (թիւ 55) Համլէտի մասին ասելիքը։ «Հայ արդիւոք Պ. Ադամեանի նախախաղը, որը տեղի ունեցաւ Մալի Թատրոնում, Համլէտի դերում, միանգամայն արդարացրեց Մոսկուայի մամուլի արդարացի գովեստները։» Յետոյ մի առ մի խօսելով այն մի քանի գժուարութիւնների մասին, որոնց յաջող կատար ածելը մեծ փառք է համարվում ամեն մի տաղանդաւոր դերասանի համար, ասում է, «որ Պ. Ադամեանը այնու ամենայնիւ կարողացաւ մեծ յաղթութեամբ դուրս գալ այս բոլոր դժուարութիւնների միջից. Ռուսաց բեմի վրայ մենք ոչինչ այդպիսի մի բան չենք տեսել։ Մեր պաշտօնական արդիւնքներին համար աւելորդ չէր լինի մոտիկ տալ եւ սովորել իրանց պաշտօնակից հայ դերասանից, որին պակասում է միայն ի հարկէ պաշտօնական տիտղոսը. բայց մինչդեռ նա ունի թէ արուեստական նուրբ զգացում եւ թէ աւելի բազմակողմանի դերասանական ընդունակութիւնները։» Եւ այսպէս մանրամասնօրէն ննջեցեալ Պ. Ադամեանի խաղը, ու բաւականին գովեստներ տալուց յետոյ, ցանկութիւն է յայտնում, որ մեր սիրելի դերասանը չզըլանայ երկրորդ անգամ կրկնելու Համլէտը եւ այդպէսով միջոց տայ տեղւոյս հասարակութեան խիստ շատերին, իրականութիւն ստանալ նորա նուրբ արդիւդական խաղովը։

«Նովոստի» ռուս աղատամիտ մեծ թերթի բէցիզէնտը, գրում է՝ «Պ. Ադամեանի խաղի մասին ես ցանկանում եմ մանրամասնօրէն խօսել, որովհետեւ երիտասարդ հայ արդիստն արժանի է մի առանձին ուշադրութեան, ինչպէս իւր արտասովոր տաղանդովն, այնպէս էլ իւր հասկացածին պէս խաղովը»։ մասնակցող թատրոնասէրների վատ խաղալու մասին ակնարկելով, ասում է որ նրանց խաղին խիստ վերաբերուիլը, անկասկած, մեծ անաղնուութիւն եւ մինչեւ անգամ անքաղաքավարութիւն կը լինէր, չնայելով որ նրանց դեռ ես հարկաւոր է շնորհակալութիւն յայտնել, որ նրանք խաղին մասնակցելով՝ միջոց տուին ծանօթանալու իրանց հայրենակցու, արդարեւ աչքի ընկնող տաղանդի հետ. Պ. Ադամեանը ֆիզիքապէս յաջող պայմանների մէջ է գտնուում. նա միջահասակ է, գեղեցիկ, նորա շարժողութիւնները նուրբ եւ ներդաշնակ են. նա ազատ է պահում իրան բեմի վրայ եւ զարմանալի կերպիւ կատարելագործուած միմիկ ունի. նրա առոգանութիւնը շատ պարզ է, առանց որ եւ է փարթամութեան, առանց տէքլամասիօնի, Առանց չինծուութեան։ Այս դէպքում էլ նա կարող է համարուել անպայման օրինակելի արդիւդ։ Արտաքին տեսքից, Պ. Ադամեանը իսկական Համլէտը չէ. նա չափազանց գեղեցիկ է հարաւային գեղեցկութեամբ. նրա [illegible] գաղութիւնը չափազանց վարժուած եւ ներդաշնակ է, բայ ի այն էլ, Համլէտը պէտք է որ փոքր ինչ էլ ՝ՒՔԸ լինի, պէտք է խօսի խղդուկ, իսկ Պ. Ադամեանը խօսում է վարժ եւ շուսով եւ աւելի նիհար է քան լիքը. բայց ասոնք այնպիսի մի անխուսափելի պակասութիւններ են, որ պէտք է նրանց հետ հաշտուել. ինչպէս ներողամիտ ենք գտնվում այն բանի հետ, որ Սալվինին Համլէտի համար շատ ծեր է։

Երկրորդ պակասութիւնը, կամ աւելի լաւ ասած առանձնայատկութիւնն աւելի կարեւոր է։ Պ. Ադամեանն իր խաղով չի պատկերացնում պաղարիւն հիւսիսի մարդին, ինչպէս որ պէտք է լինէր Համլէտը. բայց կրկին նոյն հարաւի, աւելի բուռն կիրք ու աշխոյժ ունեցող մարդուն։ Ահա այսպէս գուրբերում Պ. Ադամեանն Համլէտի պատկերը. այսպէս է հասկանում Պ. Ադամեանն Շեքսպիրի Հերուին, միանգամայն մի կողմը թողնելով, Դէօթէի Կոմմինտարեան. բայց այնու ամենայնիւ մենք չեմք կշտամբում արդիստին սորանում. կարծիքներն այս դէպքում կարող են զանազանուիլ։ Չկայ երկու արդիստ, որոնք միատեսակ հասկանային Համլէտի բնաւորութիւնն. Համլէտի բնաւորութեան մէջ արժանին այն է, որ նիւթի հարստութեամբ, որը բաղկանում է այս դերի մէջ, ամեն մի տաղանդաւոր դերասան կարող է շատ բան անել, մինչեւ անգամ եթէ ընդհանուր հաւաքածուն համաձայն չլինի Ձերի հետ։ Այս դէպքում Պ. Ադամեանն աչքի ընկնող արդիստ է։ Նա իր խաղով շատ բան է լուսաբանում բոլորովին նոր, անսպասելի տեսակէտից։ Նա չի նմանվում այս կամ այն դերասանի։ Նա աշխատում է լինել ինքնուրոյն։ Այս վերջինն, երիտասարդ դերասանի ամենալաւ կողմերից մէկն է։ Շատ անգամ նա ընդդէմ է գնում վաղուց ընդունված հայեացքներին, եւ մեծ մասամբ այս համարձակութիւնները նրան յաջողում են. նա այդ անում է, ի հարկէ, ոչ թէ փառասիրութիւնից, ցանկանալով հանդիսականի վրայ ազդել, անսպասելի մի տպաւորութեան տակ թողնելով նրան, այլ սոսկ շատ իրաւացի յղացած ցանկութիւնից՝ պահպանել որքան կարող է իր անձնական ու Համլէտի անձնաւորութիւնների մէջ մի ամբողջ ներդաշնակութիւն։ Սա մի դեղեցիկ միջոց է դերասանի համար, կեղծ եւ արուեստական լինելուց հեռու մնալու համար։ Տարաբաղդաբար շատ դերասաններ հէնց նոյն իսկ տաղանդաւորներից, չեն հասկանում այս բանը։

(Շարունակելի) ԷՄԻՐ

## ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

. . . Տէր Խմբագիր

Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց Իսկիւտարի Օժանդակ Մասնախումբն խնդրէ ի Քէնչ, զի հաճիք իւր ձեռնարկած նուագահանդէսով խառն վիճակահանութեան հաշուեկշիռն, որ ի սորուն, զետեղել Ձեր մատակայ թերթերէն միոյն մէջ, ընդունելով կանխաւ մեր խորին յարգանաց հաւաստին։

Ի դիմաց Մասնախմբի

Ատենադպիր Ատենապետ

Գ. Բ. Քիւրտիշեան Խ. Ֆրանկիւլեան

14/26 մարտ 84

### ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

| | |
|---|---|
| Շրջաբերութեան հանուած 2500 տոմսակը 10 ղրշէն | 25,000 |
| Երեկոյթին մէջ գոյացեալ բացառիկ հասոյթ | 315 |
| Գումար | 25,315 |
| Զվճառեալ տոմսակը, պատրաստ | 15,300 |
| Պատրաստ գրամ ընկերութեան յանձնեալ | 5,166 |
| Նուագահանդիսի ընդհանուր ծախք | 3,686.75 |
| Ապառիկը | 1,162.25 |
| Գումար | 25,315 |

Ի ճշդութիւն սոյն հաշուեկշռոյ կ'ստորագրեմ

Գանձապետ
Լէոն Մորէնոֆ

---

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ա. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

---

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՒ

## Ա Զ Դ

Արեւելեան երկաթուղեայ վարչութիւնն յարգոյ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ՝ մերձակայ ապրիլ ամսոյն սկիզբէն՝ ընդմէջ Կոստանդնուպոլսոյ եւ Այրսթէֆանօսի գտնուած կայարաններուն համար՝ մինչեւ այսօր գործածուած միամսեայ բաժանորդական տոմսակներէն զատ՝ եռամսեայ եւ վեցամսեայ տոմսակներ պիտի տրուին։

Այս բաժանորդական տոմսակներն ամեն թղթատար կառախումբերով երթեւեկութեան ենթակայ արտոնութեան այսինքն միանգամ երթեւեկութեան իրաւունք ունին։

Այս բաժանորդական տոմսակներուն վերաբերեալ ցուցակք եւ կանոնագրութիւնք վերոյիշեալ կայարանաց մէջ հրատարակեալ են։ Լաւագոյն տեղեկութիւն ստանալ ուզողներուն նոյն կայարաններուն եւ կամ վարչութեան գրասենեակներուն դիմելը կը խնդրուի։

Տնանուշորս տարիէն վար գոյրոցի աշակերտք դարձեալ միամսեայ տոմսակներուն կիսագնովը պիտի կարենան ճանապարհորդել առանց եռամսեայ եւ վեցամսեայ տոմսակաց իրաւունք ունենալու։ 14—4

17 մարտ 1884

Կ. Պոլիս, Վարչութիւն
Արեւելեան Երկաթուղեաց

---

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԵԱՑ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

—o—

Մէմսեայ բաժանորդագրութիւն

| | Ա. կարգ | Բ. կարգ | Գ. կարգ |
|---|---|---|---|
| Կ. Պոլսէն Մաքրգիւղ երթեւեկութիւն | 218 | 131 | 87 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 282 | 174 | 108 |
| Գումգաբուէն Մաքրգիւղ » | 152 | 87 | 65 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 250 | 152 | 99 |

Եռամսեայ բաժանորդագրութիւն

| | | | |
|---|---|---|---|
| Կ. Պոլսէն Մաքրգիւղ երթեւեկութիւն | 450 | 325 | 225 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 600 | 450 | 275 |
| Գումգաբուէն Մաքրգիւղ » | 300 | 225 | 150 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 500 | 375 | 250 |

Վեցամսեայ բաժանորդագրութիւն

| | | | |
|---|---|---|---|
| Կ. Պոլսէն Մաքրգիւղ երթեւեկութիւն | 800 | 600 | 400 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 1100 | 775 | 500 |
| Գումգաբուէն Մաքրգիւղ » | 550 | 400 | 275 |
| » Այ-Սթէֆանոս » | 900 | 675 | 450 |

Ընդհ. Տնօրէնութիւն

---

ԾԽԱԽՈՏԻ ՇԱՀԱԿՑԱԿԱՆ ՐԷԺԻ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ

## Ա Զ Դ

Թուրքիոյ ծխախոտի Ռէժիի վարչական խորհուրդը կը ծանուցանէ հասարակութեան թէ Ռէժիի ընկերութիւնը 1884 ապրիլ 2/14 ին գործի պիտի ձեռնարկէ։

Կ. Պոլիս 11/23 յունվ. 1884

---

ՊԱՊՈՒ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

## ԻԼԱՆ

Նիզամիյէ խազինէսինէ կիւզէլթէ մաաշ վէ սայիրէտէն տօլայը մանթլուպլէրի օլանլարա խազինէյի մէրգումէնին էմվալի, վիլայաթտաքի թահսիսաթընտան թէսվիյէ օլունմագ իւզրէ, վիրիլմէքտէ օլան հավալէնամէլէրէ թագլիտէն, սախթէ հավալէնամէ թանզիմ իտիլտիկի, սարֆիանտան պէօյիւք եէնի խանտա իգամէթ իտէն Հալէպլի թահիրզատէ ֆէթուլլահ էֆէնտինին Մէհմէտ Նամընտա պիր ատէմ թարաֆընտան միւպայաա իլէմիշ վէ քէնտուսինէ հասըլ օլան պաղը չիւպհէ իւզէրինէ, լի էճիւլ մուայենէ տայրէյի ասքէրիյէյէ կէթիրիլ օլտուղու պիր գրթասընը թէտգիգի իլէ, թէպէյեուն իյէմէսի իւզէրինէ, մէգքիւր սախթէ հավալէնամէ թէտգիգաթը մուգթազիյէ իճրա օլունմագ իւզրէ, էվրագը միւթէֆէրրիասը իլէ, մանէն վէ լէֆֆէն աալիյէ նէզարէթի ճէ[illegible]մուշ վէ մէրգումէ Մէհմէտ տախի էլտէ իտիլէն ըէֆիքի իլէ պէրապէր նէզարէթը միւշարիլէյհայա կէօնտէրիլէրէք, տայիրէյի ասքէրիյէճէ տախի, իգթիզայի հալ իճրա վէ վիլայաթա տախի, թէպիղաթը իճապիյէ իյիա գրլընմըշ իտիմիւսայէ ֆէթուլլահ էֆէնտինին պաճանաղը Նաորուլլահ էֆէնտի մարիֆէթլի իլէ, պու տէֆա վարագճը խանընտա սաքին, Անանօսթի եէտինտէ կէօրիլմիւշ վէ քէզալիք տայիրէյի ասքէրիյէյէ կէօթիւրիլմիւշ օլան, Հալէպ վիլայէթի Նամընա մուհարբէր պիր գրթա հավալէնամէէին տախի, սախթէ օլտուղը թէպէյեուն իթմէսի իւզէրինէ, միւմանիլէյհ Անանօսթի ճէլպ իլէ, իսթիյզահը քէյֆիյէթ օլունաուգտա, իշպու հավալէնամէնին, մէգքիւր վարագճը խանը գուրպինտէ, սարաֆլըգ իթմէքտէ օլան հաճի Ալեքսիս Թարաֆընտան քէնտուսինէ թէրճին օլունտուղը սէօյլէմիշ վէ մէրգումէ Ալեքսիս տախի ճէլպ օլունարագ, լէտէլ իսթիճվապ, օ տախի Ալի Բիզա էֆէնտի նամինտէ պիրիսինտէն ալտըղընը պէյան իթմիշ օլտուղունտան, մէգքիւր հավալէնամէ իլէ, էվրագը միւթէֆէրրիյաա վէ մէրգումէ Ալեքսիս նէզարէթի միւշարիլէյհայա, պա թէզքէրէյի մախսուսէ իրսալ վէ իղամ օլունմուշ վէ միւմանիլէյհ Անանօսթի, մէրգումէ Ալեքսիսին քէնտուսինէ մէգքիւր հավալէնամէ իլէ պէրապէր թէրճին իյլէմիշ օլտուղը տիկէր սէքիզ գրթա մուխթէլիֆ հավալէնամէլէրի տախի, մուախխարէն, եանի իրթէսի կիւնի իրայէ իտէրէք, պիր մուայենէ անլէրինտէ ումմանէն սախթէլիկի թէպէյեուն իթմէսի իլէ, նէզարէթը միւշարիլէյհայա կէօնտէրիլմիշ տիր. պինայէն ալէյհ պու պապատէ տայիրէյի ասքէրիյէճէ իճապը հալ իճրա վէ վիլայաթա տախի, պէ թէքբար թէպլիղաթը մուգթազիյէ իյիա գրլընմըշ օլտուղունտան, եէտլէրինտէ տայիրէյի ասքէրիյէ նամընա հավալէնամէ օլաբիլիր [illegible] գրլաճագլարը, իշպու հավալէնամէլէրի, պիղզաթ մուհասէպաթը ումումիյէ տայիրէսինէ կէօթիւրիւպ իրայէ իլէ, թէտգիգ վէ թաստիք իթմիրմէտիքճէ, վիլայաթճա հիւքիւմմիւզատտ օլունճաղը վէ կէօթիւրիւպ իրայէ իտիլտիկի հալտէ, ասհապընա իթթիխաղ իտիլէն ուսուլը ճէտտիտէյէ թէկֆիգան, տիկէրլերի վիրիլճէկի մալիւմ օլմագ իւզրէ, իլանը քէյֆիյէթէ իպթիտար օլունար։

15 մարտ 1300 2

---

1

ՄԻՐՕ Է ՏՐԱԺԷ

ՏԻՒ ՏՈՌԹ. ԺԻՊԷՐ

Փարիզի Սէն Լուի հիւանդանոցին բժշկապետ եւ Ֆրասայի բժշկական ճեմարանին անդամ Տոքթ. Ժիպէրի այս շուրուպն եւ չաքարն ամեն տեսակ մորթային հիւանդութիւններն եւ արեան ապականութենէ յառաջ եկած ելունդներն, խոյլերն ու վէրքերն հիմնապէս կը բուժէ եւ մինչեւ ցարդ գտնուած որ եւ իցէ դեղերու ազդեցութեան դէմ կեցող ախտերուն հետքը կը ջնջէ։

Շուրուպներուն բուժիչ զօրութիւնը չաքարներուն մէջ ալ ամբողջապէս կը գտնուի. եւ այս վերջինները մանր լինելուն պատճառաւ, դիւրագործելի եւ արտրժահամ են, եւ յոյժ յարմար տիկնանց, ուղեւորաց եւ յայտնապէս դարմանուիլ չուզող անձանց։

Կը գտնուի Փարիզ, Գէլրի փողոց, 31, Պութիների եւ Տէլօրիէ դեղարանն եւ ամեն դեղավաճառաց քով։ Կ. Պոլսոյ մէջ կեդրոնատեղին է Ղալաթիա մաքսատան դէմ, Պ. Զէրվաթիի վաճառանոցը։

---

5

ՍԻՐՕ Է ԼՈՒ ԲԱԹ ՏԸ ՎՕՐԼԷՆ

Հարբուխի, գուսի, պրոնչիթի, հպի եւ կոկորդի հիւանդութեանց արագ դարման է սոյն շուրուպն եւ չաքարը։

Կը գտնուի Փարիզ, 31, Գէլրի փողոց, եւ ամեն գլխաւոր դեղավաճառաց քով։

Կեղծէն զգուշանալ։

---

7

ՊԻԻՔՍԻՆ ՏԷԼՕՐԻԷ

Գանկային մորթի տկարութիւնն եւ մազերու անկումն արգիլող մաքրիչ եւ զօրացուցիչ Ջուր։

—

ԲՕՄԱՏ ՏԷԼՕՐԻԷ

Գլխու եռքի, թեփերն եւ մազերու անկումն արգիլող բոմատա։

Կը գտնուի Փարիզ, Գէլրի փողոց, 31, Տէլօրիէ դեղարանն եւ ամեն դեղավաճառաց քով։

---

## ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՑ

ԸՆԴ ՄԷՋ ԱՆԳԼԷՅ, Կ. ՊՈԼՍՈՅ Եւ Օրէսայէ

ԹՈՄԱՍ ՈՒԻԼՍԸՆ ՈՐԴԻՔ ԵՒ ԸՆԿ.

| Անուանք | Թոնոյ | Անուանք | Թոնոյ |
|---|---|---|---|
| Ամբրոս | 2,000 | Լէքսանդր | 4,500 |
| Ամէլիա | 3,000 | Մաքենզի | 4,500 |
| Աբրիս | 1,300 | Մաքդոֆլ | 2,500 |
| Պասսան | 3,500 | Մէլը | 2,000 |
| Պէրթրանտ | 2,200 | Նէրը | 2,000 |
| Պրովը | 2,000 | Օբիլը | 3,000 |
| Գէյրը | 2 600 | Օբլանդ | 3,000 |
| Գուլէթա | 2,500 | Օրբանդ | 4,500 |
| Գամէ | 2,100 | Օրբ | 2,000 |
| Գարբ | 2,000 | Բուլիքի | 1,200 |
| Գամա | 2,700 | Բուլերմ | 3,200 |
| Տէրա | 2,500 | Բուդէր | 1,700 |
| Տամինա | 1,800 | Բէրբ | 2,800 |
| Տրաբ | 2,600 | Բիլբրա | 4,400 |
| Էրբրա | 2,600 | Բիլարա | 3,200 |
| Ֆլորա | 800 | Բօլը | 3,000 |
| Ֆէրա | 1,700 | Բոմանա | 5,500 |
| Ֆլորինա | 1,600 | Բոմէ | 3,500 |
| Կուլէթա | 5,500 | Սաքրա | 4,000 |
| Կէրտան | 2,200 | Սաֆֆ | 2,000 |
| Կրօզ | 1,800 | Սէլէֆ | 2,000 |
| Կրօզան | 2,200 | Սէրենտա | 4,300 |
| Հանա | | Թասսա | 1,200 |
| Հէրբ | 2,000 | Թ. Ուիլսըն | 3,000 |
| Հիմալիա | 3,000 | Թիլլէր | 1,300 |
| Հիամպէրտ | 1,200 | Թոլքա | 2,800 |
| Ճէնա | 2,300 | Ռոնդա | 3,600 |
| Քէլա | 2,000 | Եէրա | 3,600 |
| Քոլա | 2,200 | Զէրբ | 1,000 |
| Լէս | 2,000 | Զէրբ | 140 |

Եէրա չոգենաւն ասա հասաւ եւ Օտէսա պիտի ուղեւորի։

Թոլքա չոգենաւը, մարտ 13ին Անգլիայէն մեկնեցաւ Կ. Պոլիս եւ Օտէսա երթալու համար, եւ ամսոյս 30 ին ասա կ'սպասուի։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի։

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՀԻԼՏ
Գործակալ
Թիւ 17–18, Քիւչիւք Միւլէթ խան
Ղալաթիա։

---

## Ն. ԲԱՔԷ ԷՆԷ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Մաքենէյէ Լրիմնէ դէպ Կանանաւորպէս քանաղ

Մեկնում Մարսիլիայէն ամեն տասն եւ հինգ օրն անգամ մը չորեքշաբթի օրերը։

Ուղղէ և որպէ տալիս։

Տրապզոն, Պաթում եւ Բոզի պիտի երթայ Լ. Մէօղ չոգենաւն, որ մարտ 26ին Մարսիլիայէն եւ ապրիլ 2 ին Կ. Պոլսէն պիտի մեկնի։

Մարսիլիա երթալիք յառաջիկայ չոգենաւն է Լ'Աբդէն, որ մարտ 31ին պիտի մեկնի։

Նաւագէքի, ուղեւորութեան եւ այլ տեղեկութեանց համար

Դիմել առ գործակատարն
ԹԻՆԻՈԹԷ ԲԸՊՈՒԼ
Մոմհանէ փողոց, Թիւ 141

---

## ԿԱՐԻ ՄԵՔԵՆԱՑ

ՍԱՔՍՕՆԻԱ ՐԷՃԻԱ

ՍԱՑՏԸԼ ԵՒ ՆԱՈՒՄԱՆԻ

Սոյն նշանաւոր մեքենային զանազան նմանողութեանց դէմ հասարակութիւնն ապահովելու համար, իւրաքանչիւր մեքենայի վրայ սոյն գործարանի նշանը դրուած է։
26—12

Գործակալ է Թորոս Էմ. Ի. Մէրճանոֆ

---

Ֆրանսայէ Լ'օրդրէ երկիրներու ամէն հոտավաճառաց և վարսայարդարաց քով։

La VELOUTINE

Poudre de Riz spéciale
PRÉPARÉE AU BISMUTH
Par CHle FAY, Parfumeur
PARIS — 9, Rue de la Paix, 9 — PARIS

## ՈՒԷՍԴՔՕՂ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒ

Ուէ՛ս կը բանէն է Դէլ Լանտոն և Աբերտեան նաւահանգստաց, Սու՛ ծովը և Դանուբի

Շոգենաւք Լոնտոնէն կանոնաւորապէս կը մեկնին Կ. Պոլիս, Օտէսա եւ Դանուբ երթալու համար, եւ օրինաւոր սակագներով վաճառք կը փոխադրեն Եւրոպայէն Արեւելից եւ Ղեւ ծովու բոլոր նաւահանդիստները։

Էֆէքթ չոգենաւն ի մօտոյ Լոնտոնէն մայրաքաղաքս կ'սպասուի։

Բեռ կ'առնուն

Զարէֆ Հոսարդ չոգենաւն Օտէսայի համար։

Ճէյմս Ռոբէր, Օտեսայի համար։

Թուլիս, Պաթումի համար։

Ճորճ Ֆէլլէր, Դանուբի համար։

Սէրբեհոֆ, Թաղրանի համար։

Օվէնա, Օտեսայի համար։

Ռան, Օտեսայի համար։

Ամպէրէյնա չոգ. Պանտրմայի, Բօսսօլինայի եւ Իզմիտի ճանբով Լոնտրա պիտի ուղեւորի։

Աւելի մանրամասնութիւններ եւ գնոց վրայ տեղեկութիւն ստանալու համար դիմել առ

ՄՈՐԳԸՆ ԵՒ ԸՆԿ
Գործակալք
Ղալաթիա, Կ. Պոլիս
Կամ առ ՈՒԷՍԴՔՕՂ ԵՒ ԼՈՐԱՆՍ
9, Ֆէնչըրչ Սդր. Լոնտոն։

---

## ԳԻԻՆԱՐՏ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒ

Ուէ՛ս ոչ՝ դէ՛ն ի՛ն՝ կը բանէ Լիվերբուլ և Մէլբուրնի դէպ։

| Անուանք | Թոնոյ | Անուանք | Թոնոյ |
|---|---|---|---|
| Օրանիա | 7,000 | Մալթա | 3,000 |
| Ադրիա | 3,000 | Մորէտոն | 2,500 |
| Ալբիոն | 3,000 | Նարա | 2,500 |
| Պարանա | 4,600 | Բանդա | 5,000 |
| Պոմբէյ | 3,800 | Բրինդիզի | 3,200 |
| Պոլարիս | 2,500 | Բուլթոն | 3,000 |
| Պրինս Ռուբ | 1,200 | Սերվիա | 7,800 |
| Սիֆանա | 5,000 | Սէրիա | 4,600 |
| Ռոտանա | 4,700 | Սուրատ | 3,000 |
| Շերտրիչ | 2,000 | Սամարիա | 3,000 |
| Տիվերս | 2,500 | Սիրիա | 3,000 |
| Կուլա | 4,000 | Թրանզիտ | 3,000 |
| Քէրոբ | 2,500 | Թրինիտատ | 2,500 |
| Մարսա | 3,000 | | |

—

Քէրոբ չոգ. նաւապետ Ճոնէս, ապրիլ 4ին Լիվերբուլէն ասա կ'սպասուի։

Սատրագրելու արտօնութիւն ունի ճանբորդ եւ վաճառք ընդունիլ Նիւ Եորքի եւ Պոսթընի, ինչպէս նաեւ Միացեալ-Նահանգաց ուրիշ կողմերուն համար՝ օրինաւոր սակագներով։

Դիմել առ
ԹՈՄԱՍ Զ. ՃՈԼԻ, Գործակատար.
Թիւ 1 Քիւչիւք Հալիլ փաշա խան
Ղալաթիա։

---

## ՄՈՍ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լիվերբուլ Եւ Մէլբուրնի դէպ՝ քանաղ ընթեռաւ

| Անուանք | Թոնոյ | Անուանք | Թոնոյ |
|---|---|---|---|
| Քանոբոս | 4,200 | Ուլբէր | 3,000 |
| Ֆարս | 4,000 | Նէքթրիս | 3,000 |
| Օսմանլի | 4,000 | Բէրա | 3,000 |
| Սէսոստրիս | 3,250 | Ադլանդիս | 1,700 |
| Թէպէ | 3,250 | Լոդիս | 800 |
| Մակոլա | 3,250 | Օլինդա | 800 |
| Նէրա | 3,250 | Սէնէլ | 750 |
| Մարէոմիս | 3,250 | | |

Ֆարս չոգ. նաւապետ Գուբբը, ընդհանուր վաճառքով Լիվերբուլէն ասա կ'սպասուի մարտ 31ին։

Վերոյիշեալ չոգենաւը չքեղապէս յարդարուած են ճանբորդներու համար.

Դիմել առ Ժ. Թ. ՈՒԻԹԻԼ եւ ԸՆԿ.
Գործակատար
Մէյտանլըգ սոգաք, Պոլիս

Տնօրէնութիւն, Լիվերբուլ,
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ եւ ԸՆԿ.
31, Ճէյմս Սդրիդ, Լիվերբուլ

---

Գործակալներ

| | |
|---|---|
| Աղեքսանդրիա | Ռ. Ճ. Մոս եւ Ընկ. |
| Պէյրութ | Ց. Բաթթարաքի |
| Կ. Պոլիս | Ց. Վ. Ուիթալ եւ Ընկ. |
| Դարդանէլ | Ֆրանք Քալվէրթ |
| Ճիպրալթար | Սմիթ, Իսոս եւ Ընկ. |
| Մալթա | Սմիթ եւ Ընկ. |
| Իսքէնտէրուն | Լէվի, Ֆրանք եւ Ընկ. |
| Զմիւռնիա | Գ. Ռ. Ուիթալ եւ Ընկ. |
| Շիրա | Ն. Ֆ. Բէդրոսեան |

---

## ՖՐԷՏ. ԼԷՅԼԱՆԴ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒ

Ուէ՛ս կանոնաւորպէս կը բանէ Լիվերբուլ և Աբերտեան դէպ։

| Անուանք | Թոնոյ | Անուանք | Թոնոյ |
|---|---|---|---|
| Ալճերիան | 2,500 | Ֆինվիան | 3,700 |
| Ալ Զատեան | 2,500 | Ֆլորիան | 3,700 |
| Անդալուզիան | 2,500 | Ֆլորիտա | 3,700 |
| Արինեան | 2,500 | Իտալիան | 3,500 |
| Արապան | 3,700 | Իլլիրիան | 3,500 |
| Պալերմոյ | 6,000 | Իսրայէլ | 3,500 |
| Պոլիկրատ | 6,000 | Լեսպան | 3,500 |
| Քարթիլեան | 800 | Լիսաբոնեան | 2,200 |
| Սարդինեան | 2,000 | Լէսան | 2,500 |
| Տորոյ | 700 | Օբերոն | 800 |
| Էճիպտոս | 3,700 | Բիբրիան | 700 |
| Ֆրանսիան | 3,700 | Վալենսիան | 3,800 |
| Ֆրանսիան | 3,700 | Վէրոնիան | 3,800 |

Ֆլորիտան չոգենաւը, նաւապետ Մուր, Լիվերբուլէն ասա հասաւ, եւ ի մօտոյ Լիվերբուլ պիտի ուղեւորի Զմիւռնիոյ ճանբով։

—

Շաբաթական չոգենաւներու նոր գիծ մը հաստատեցաւ Լիվերբուլի եւ Պոսթընի միջեւ, եւ սատրագրելու եւ ղուկէ զատ ուրիշ վաճառք կ'ընդունի օրինաւոր սակագներով։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի։

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ԷՏՈՒԱՐՏ ԼԱՖՈՆԴԷՆ
Գործակալ
Թիւ 34, 35, 36, Եէնի Միւսէֆ խան, Ղալաթիա

Նաւատեարք, Պարոնաք Ֆրէս. Լէյլանտ եւ ընկ. Լիվերբուլ

Գործակալներ

Կ. Պոլիս, Էտուարտ Լաֆոնդէն.
Ճիպրալդար, Պ. Պ. Քարվէր եղբարք.
Ալեքսանդրիա, Կ. Լ. Վանման եւ ընկ.
Մալդա, Ա. Քամիլէրի.
Շիրա, Ա. Մ. Մավրոկօրդատոյ.
Զմիւռնիա, Պ. Ուիդոլ եւ ընկ.

---

## ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 16 մարտ

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ

(Օսմ. ոսկին 100 ղրուշի հաշուով)

| | |
|---|---|
| Լոնտրա 3 ամիս, ղրշ. | 109,7/8 առ Անգլ. լիր. |
| Փարիզ 3 » Ֆր. | 22,92½ առ Օսմ. լիր. |

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՅ

| | |
|---|---|
| Օսմ. Քանս. գոցուեցաւ | 9,19 |
| բացուեցաւ | 9,18 |
| կէս օրին | 9.18 |
| Եգիպտ. միացեալ բաց. ոսկի | 74, 25 |
| Բումէլիի երկաթուղի | 42, 50 |

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՅ

(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն) Ղրշ.

| | |
|---|---|
| Անգղիական ոսկի | 110 3 |
| Գաղղիական » | 87 24 |
| Բոլ | 90 10 |
| Ֆրիմից | 51 15 |
| Գառապոն թուղթ (գաբիք) | 89 5 |
| » արծաթ (նոր) | 89 15 |
| Մէճիտիէի տարբերութիւն | 103 10 |
| Վեցնոց | 105 |
| Հինգնոց | 102 25 |
| Երկնոց | 100 20 |

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 28 մարտ.

| | |
|---|---|
| Անգղ. Քանս. | 102 3/16 |
| Օսմ. » | 8 5/8 |
| Փոխ. 1865 | 10 5/8 |
| » 1869 | 9 5/8 |
| » 1871 | 69¼ |
| » 1872 | 16 |
| » 1873 | 8 1/2 |
| » 1877 | 80 1/8 |
| Պանք Օթոման | 15 3/4 |
| Ռուս. փոխ. 73ի | 91 3/4 |
| Եգիպտ. միացեալ | 67 1/2 |
| » արտաքնաւոր | 92 3/8 |
| Տայրա Սանիէ | 67 |
| Փոխ. Ռուշիլա | 89 |
| Փոխանակագիր Փարիզի վրայ | 25.42 |

Փարիզ 28 մարտ.

| | |
|---|---|
| Գաղղ. Քանս. 3 0/0 | 75,70 |
| » » 4 ½ 0/0 | 106·80 |
| Օսմ. Քանս. | 8,62 ½ |
| Փոխ. 1865 Ֆր. | 54 |
| » 1869 | 48 |
| » 1873 | 43, |
| Օսմ. Երկաթուղի | 41,25 |
| Պանք Օթոման (գ. կ.) | 646,25 |
| Քրէտի Լիոնէ (գ. կ.) | 542,50 |
| Ռուս. փոխ. 5 առ 0/0 (1877) | 96 ½ |
| » » Արեւելեան | |
| Իտալ. Քանս. | |
| Եգիպտ. միացեալ | 542, |
| Փոխանակագիր Լոնտրայի վրայ | 25,23 |

Վիէննա 28 մարտ.

| | |
|---|---|
| Փոխ. Լոնտրայի վրայ | 121,55 |
| Բումէլիի երկաթուղի | 19,70 |

ԿԷՍ ՕՐ 5,55